

SİGORTALILIK KAVRAMI AÇISINDAN SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUN TASARISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Levent AKIN*

I. GİRİŞ

Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşanan büyük sıkıntılar sonrasında, üç temel sosyal güvenlik kurumunu tek çatı altında toplayan bir yasal düzenleme süreci başlatılmıştır. Bu bağlamda 2003-2004 yılları içinde Emeklilik Sigortaları Yasa Taslağı ile Genel Sağlık Sigortası Yasa Taslağı hazırlanmıştır. 2005 yılı içinde bu taslaklar bir araya getirilerek, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı oluşturulmuş ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuştur. Tasarının bu yıl içinde yasalaşması ve 2006 yılında yürürlüğe girmesi planlanmaktadır.

Bu kapsamlı yasa çalışmaları sonrasında, sosyal güvenlik sistemimizdeki sigortalı kavramında bir yenilik hedeflenmektedir. Daha önce Emekli Sandığında iştirakçi olarak adlandırılanlar ile SSK ve Bağ-Kur'da sigortalı olarak belirlenenler artık tek bir kavramla tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, mevcut düzenlemelerdeki sigortalılık ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı ile oluşan yeni kapsamın karşılaştırılarak irdelenmesinde yarar bulunmaktadır.

O nedenle bu çalışmada, Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur'un halen yürürlükte olan hükümlerinin kapsamında yer alan sigortalıların, yeni tasarı karşısındaki durumları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Buna paralel olarak oluşturulan yeni mevzuatın sosyal güvenlik kapsamını belirlemede yarattığı yeniliklere işaret edilecektir.

---

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

II. MEVCUT SOSYAL GÜVENLİK YASALARINDA SİGORTALILIK

1. Emekli Sandığı İştirakçileri

A. Zorunlu İştirakçilik

Kamu çalışanlarının sosyal güvenlik kurumu olan Emekli Sandığı, sigortalılarını iştirakçi olarak adlandırır. 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu, sandıktan yararlanacak iştirakçileri ayrıntılı olarak belirlemiştir. Ancak bunu yaparken önce kapsamına aldığı kuruluşları sıralamış, sonra da bu kuruluşlarda çalışanlardan hangilerini iştirakçi saydığını göstermiştir. Buna göre Türk uyruğunda olmak ve 18 yaşını bitirmiş bulunmak şartıyla¹ iştirakçi olma imkanı veren daire, kurum ve ortaklıklar şunlardır²: Genel bütçeye giren daireler; katma bütçeli daireler; özel idareler; belediyeler; 26.6.1938 tarih ve 3460 sayılı kanunda yazılı Murakabe Heyeti ile kuruluş, idare ve murakabeleri aynı kanun hükümlerine tabi Devlet Ekonomi Kurumları ve bunlara bağlı müesseseler (Emniyet Sandığı dahil); özel kanunlarla kurulmuş ve kurulacak tüzelkişiliği bulunan Devlet kurumları (kefalet sandıkları dahil); 10.9.1337 tarih ve 151 sayılı kanuna göre kurulan Ereğli Kömür Bölgesi Amele Birliği; özel kanunlarla kurulmuş ve kurulacak bankalar; genel bütçeye giren veya katma bütçeli dairelerle özel idare ve belediyelere bağlı idare ve müesseseler ile bu dairelerin döner sermayeli iş ve teşekkülleri; ödenmiş sermayesinin yarısından fazlası yukarıda sayılan daire, idare, banka ve kurumlardan birine veya bir kaçına ait ortaklıklarla bunların kendi sermayeleri ile kuracakları diğer ortaklıklar; ticaret ve sanayi odaları ile ticaret ve zahire borsaları; Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı.

Emekli Sandığı Kanunu, yukarıda sıraladığımız kuruluşlarda çalışanlardan hangilerinin iştirakçi sayılacağını da düzenlemiştir. Bu anlamda sandık kapsamında sigortalı (iştirakçi) sayılanlar şunlardır (ESK.12/II): Cumhurbaşkanı; özel, teadül ve kuruluş kanunlarına göre daimi kadrolarda derece esaslı üzerinden aylık veya ücret alanlar³; daimi kadrolarda aylık ücretle çalışan her çeşit hizmetliler⁴; genel bütçe

¹ 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda bu duruma bir istisna getirilmiştir. Yasanın 40.maddesine göre, “ Genel olarak 18 yaşını tamamlayanlar Devlet memuru olabilirler. Bir meslek veya sanat okulunu bitirenler en az 15 yaşını doldurmuş olmak ve Türk Medeni Kanununun 12 nci maddesine göre kazai rüşt kararı almak şartıyla Devlet memurluklarına atanabilirler.”

² Emekli Sandığı Kanununda, yukarıda sayılan yerlerin tümü kurum olarak ifade edilmiştir (ESK.12/I.son).

³ Kurumların özel kanunlarına göre oluşturulmuş yönetim kurullarının başkan ve üyeleri 788 sayılı kanunun 2919 sayılı kanunla değişik 64. maddesinde yazılı stajyerler bu kapsama dahil sayılmaktadır.

⁴ İş yerlerindeki kapıcı, bekçi, odacı ve benzeri hizmetliler dahil, kurumların İş Kanunu tatbik olunan iş yerlerinde çalışan işçileriyle Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 17 Mayıs 1937 tarih ve 3173 sayılı kanuna bağlı (2) sayılı cetveldeki hizmetlileriyle aynı kanuna bağlı (3) sayılı cetvelde yazılı olanlardan işçi vasfını haiz olan

kanunlarına bağlı (K) ve (N) işaretli cetvellerde gösterilen kadrolarda çalışan memur ve hizmetliler; Amele Birliği aylık, ücretli daimi memur ve hizmetlileri; il daimi komisyon üyeleri ile seçilmiş veya tayin edilmiş belediye başkanları⁵; kuruluş kanunları gereğince aylıklı kadrolarda ücretle çalıştırılanlar; ticaret ve sanayi odaları ile ticaret ve zahire borsalarının tayinleri Ticaret Bakanlığınca yapılan ve sürekli kadrolarda çalışan aylık ücretli daimi memurları; gedikli subaylar ve gedikli erbaşlar ve ordu uzman erbaşları; hatbakıcı, hat başbakıcı, dağıtıcı ve başdağıtıcılarla vaizler, hayrat hademeleri ve dersiamlar; harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda silahlı kuvvetler hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar, fakülte ve yüksek okullarda kendi hesabına okuduktan sonra muvazzaf subay nasbedilen veya askerlik hizmetini takiben muvazzaf subay nasbedilenler ve astsubay sınıf okulu öğrencileri; vazife malullükleri ile vazifeden doğma ölümleri halinde erler; seçimlerinden itibaren 6 ay içinde yazı ile sandığa müracaat ettikleri takdirde emeklilik hakkı tanınan vazifelerde bulunduktan sonra milletvekilliğine seçilenler; 5441 sayılı kanun hükümlerine istinaden Devlet Tiyatrosunda mukavele ile çalışan sanatkarlar; emekliliğe tabi görevlerde bulunmadan illerin daimi komisyon üyeliğine seçilenlerle, emeklilikle veya Sosyal Sigortalarla ilgilenmeden belediye başkanlığına veya TBMM üyeliğine seçilenler seçimlerden itibaren 6 ay içinde yazı ile sandığa müracaat ederek emeklilikle ilgilenmelerini istedikleri ve emekli keseneklerini ödedikleri takdirde, kesenek karşılıkları da ilgili kurumlardan alınmak suretiyle; istekleri halinde Devlet Planlama Teşkilatında sözleşme ile çalışanlar⁶, Sermaye Piyasası Kurulunda sözleşme ile çalışanlar⁷, Devlet Yatırım Bankasında sözleşmeli çalışanlar⁸.

B. İsteğe Bağlı İştirakçilik

Emekli Sandığı Kanununun 12.maddesinin II.bendinde sayılan ve yukarıda sıraladığımız kişiler, Cumhurbaşkanları ile erler hariç iştirakçi olarak adlandırılır⁹. Bu kimselerin sandıkla olan ilişkileri isteklerine bağlı değildir¹⁰. Yani zorunlu sigortalılık söz konusudur.

---

amele, amele çavuşu, mütehassis amele, hamal, hamalbaş, tayfa, gemici, bahçıvan, lambacı, lavajcı, drezinör ve kurumların serbest ve mukaveleli avukatları hariç.

⁵ Ancak bu gruba girenlerin iştirakçi sayılabilmeleri, emeklilik hakkı tanınan bir vazifede evvelce bulunmuş olmalarına bağlı tutulmuştur.

⁶ Bkz. 30.9.1960 tarih ve 91 sayılı kanunun 17., 28.7.1967 tarih ve 933 sayılı kanunun 4 ve 8. maddeleri.

⁷ Bkz. 30.7.1981 tarih ve 2499 sayılı Kanunun 26. maddesi.

⁸ Bkz. 12.3.1964 tarih ve 441 sayılı kanunun 18.maddesi

⁹ Bu Kanunun uygulanmasında en yüksek Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı iştirakçisi olarak, en yüksek devlet memuru esas alınmaktadır.

¹⁰ İsteklerine bakılmadan sandıkla ilişkilendirilen bu kimseler hakkında ayrıca İş ve İşçi Sigortaları Kanunlarının hükümleri uygulanmamıştır (ESK.12).

Sandık kapsamında sigortalılık esasen zorunlu nitelik taşısa da, 2004 yılında 5234 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonrasında Emekli Sandığında isteğe bağlı sigortalılık imkanı da getirilmiştir (ESK.12/son). İsteğe bağlı iştirakçilik olarak adlandırılan bu imkanla, belli şartların varlığı halinde çalışmadan da sandık üyeliğinin sürdürülebilmesinin önü açılmıştır. Buna göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olarak en az on yıl çalıştıktan sonra, memurluktan çıkarılmış olanlar ile aynı kanunun 96.maddesi kapsamına girenler ve anılan kanunun 48. maddesinin (A) bendinin 5 numaralı alt bendinde aranan nitelikleri kaybedenler hariç olmak üzere herhangi bir nedenle memurluktan ayrılmış olanlar, memurluktan ayrıldıkları tarihten itibaren altı ay içinde yazılı olarak sandığa başvurmaları ve emeklilik keseneği ve kurum karşılıklarını ait olduğu ay içinde sandık hesabına yatırmaları şartıyla başvuru tarihini takip eden aybaşından itibaren sandıkla ilgilendirilir. Sandığın diğer iştirakçileri de 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olanlar ile aynı esaslar çerçevesinde bu uygulamadan yararlanabilir. Bunların emeklilik keseneklerine, emeklilik keseneğine esas aylık, derece ve kademeleri ile ayrıldıkları göreve ilişkin ek göstergeleri esas alınır. Sandığa emekli keseneği ödedikleri her yıl için bir kademe ilerlemesi ve eğitim durumları itibariyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre yükselebilecekleri dereceyi geçmemek şartıyla her üç yıl için bir derece yükselmesi uygulanır. Ancak, bu süreler, tekrar sandığa tabi bir göreve başlayanlar için de geçerli olmak üzere emeklilik ikramiyesinin süre ve miktar yönünden hesabı ile kazanılmış hak aylıklarının tespitinde dikkate alınmaz. Bu şekilde sandıkla ilgilendirilenler, Emekli Sandığı Kanunu uygulanmasında isteğe bağlı iştirakçi olarak kabul edilir.

İsteğe bağlı iştirakçiliğin ne şekilde sona ereceği yasada belirlenmiştir. Düzenlemeye göre, toplu ya da fasıllı olarak toplam altı aydan daha fazla süreye ilişkin emekli kesenekleri ile kurum karşılıklarını süresinde ödemeyenlerin isteğe bağlı iştirakçilikleri sona erer (ESK.12/son). Sandıkla ilişkilendirilme isteğinden vazgeçtiğini yazılı olarak bildirenlerin isteğe bağlı iştirakçiliklerine, başvuru tarihini takip eden ay başından itibaren son verilir. Diğer sosyal güvenlik kurumları ile zorunlu olarak ilgilendirilmelerini gerektirir görevlerde çalışmakta olan veya çalışmaya başlayanlar ile diğer sosyal güvenlik kurumlarından ya da sandıktan kendi çalışmasından dolayı aylık bağlanmış olanlar, isteğe bağlı iştirakçi olamazlar. Ancak, diğer sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışmaya başlayıp bu görevleri sona erenler, altı ay içinde yazılı olarak isteğe bağlı iştirakçi olmak üzere başvuruda bulunabilirler.

C. Özel Yasalarla Sağlanan İştirakçilik

Emekli Sandığı Kanunu kapsamında yer alan iştirakçileri sadece 12.maddede yer alan düzenlemeye bakarak tespit edebilmek mümkün değildir. Bunların dışında çeşitli kamu kurum ya da kuruluşlarının

çalışanları, kendi mevzuatına eklenen hükümler yoluyla Emekli Sandığıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kimselerin bir kısmına *isteklerine bağlı* bir kısma ise *zorunlu* olarak iştirakçi sıfatı kazandırılmıştır. Söz konusu yasalar ve çalışanlarına sağladıkları iştirakçilik türleri şu şekilde sıralanabilir:

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu (72 sayılı KHK) kapsamında sözleşmeli olarak çalışan personel, sandığa tabi görevden gelmeleri şartıyla; Hazine Müsteşarlığında (4059 sayılı kanun), Dış Ticaret Müsteşarlığında (4059 sayılı kanun), Türkiye Atom Enerjisi Kurumunda (2690 sayılı kanun), Toplu Konut İdaresi Başkanlığında (310 sayılı KHK), Kamu ortaklığı İdaresi Başkanlığında (310 sayılı KHK), GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığında (388 sayılı KHK.), Çevre Bakanlığında¹¹ (43 sayılı KHK), TBMM Genel Sekreterliğinde (3894 sayılı kanun), Milli Güvenlik Kurulu Genel sekreterliğinde (417 sayılı KHK), Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünde (417 sayılı KHK), Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğünde (417 sayılı KHK), Devlet Personel Başkanlığında (417 sayılı KHK), Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğünde (417 sayılı KHK), Savunma Sanayi Müsteşarlığında (3704 sayılı kanun), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda (3703 sayılı kanun), Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünde (3703 sayılı kanun), Vakıflar Genel Müdürlüğünde (3744 sayılı kanun), Diyanet İşleri Başkanlığında (3745 sayılı kanun), Denizcilik Müsteşarlığında (4490 sayılı kanun), Türk Patent Enstitüsü Kurumunda (5000 sayılı kanun), Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinde (4587 sayılı kanun), kadro karşılık gösterilmek suretiyle sözleşmeli olarak çalıştırılan personel *istekte bulunmaları şartıyla* sandıkla ilgilendirilmektedir. Bunların dışında, Milli İstihbarat Teşkilatı (281 sayılı KHK) mensupları aksine talep olmadığı takdirde; KOSGEB’de (3624 sayılı kanun) daimilik ve asililik gerektiren görevlerde sözleşmeli olarak çalıştırılan personel *istekte bulunmaları şartıyla*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumunda (2742 sayılı kanun) sözleşmeli olarak çalışan personelden isteyenler; Türk Akreditasyon Kurumunda (4457 sayılı kanun) iş akdi ile çalıştırılacak personel; Tarım Kredi Kooperatifleri Birliklerinde (663 sayılı KHK) kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapmakta iken bu birliklere genel müdür ve yardımcısı olarak atananlar emekli keseneği kendilerince, kurum karşılığı ise kurumlarınca ödenmek şartıyla; NATO-POL Tesisleri İşletme Başkanlığında (613 sayılı KHK), Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığında (4668 sayılı kanun) çalışanlar 657 sayılı kanuna tabi olduklarından *isteklerine bakılmaksızın*; Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Başkanlığında (4646 sayılı kanun) doğal gaz dağıtım faaliyeti yapan mevcut kuruluşlarda sandık iştirakçisi olarak görev yapanlardan isteyenler; İhracatı Geliştirme Etüt

¹¹ 389 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Çevre Müsteşarlığı, 443 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlükten kaldırılmış ve Çevre Bakanlığı kurulmuştur. 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı da Çevre Bakanlığının kurulması sonrası 443 ve 444 sayılı Kanun Hükmünde Kararnemelerle yürürlükten kaldırılmıştır.

Merkezinde (4684 sayılı kanun) kanunun yürürlüğünden sonraki 3 ay içerisinde isteyenler; Konut Müsteşarlığında (4698 sayılı kanun), Kamu İhale Kurumunda (4734 sayılı kanun) çalışanlar, BOREN Ulusal Bor Araştırma Enstitüsünde (4865 sayılı kanun) bu kanunun ekli cetvelde unvan ve sayılan belirtilen asli ve sürekli görevlere atanan personel, Fon Kurulu (5023 sayılı kanun) üyeleri, Fon Başkan Yardımcıları, Fon Daire Başkanları ve Daire Başkan Yardımcıları göreve başladıkları tarihi takip eden aybaşından itibaren isteklerine bakılmaksızın; Türkiye İş Kurumunda (4904 sayılı kanun), Türkiye Adalet Akademisinde (4954 sayılı kanun) çalışanları isteklerine bakılmaksızın; Aile ve Sosyal Araştırma Genel Müdürlüğü (5256 sayılı kanun), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (5263 sayılı kanun) çalışanları 657 sayılı kanuna tabi olduklarından isteklerine bakılmaksızın sandıkla ilgilendirilmektedir. Ancak Toplu Konut İdaresi Başkanlığında, Kamu ortaklığı İdaresi Başkanlığında (310 sayılı KHK), Savunma Sanayi Müsteşarlığında (3704 sayılı kanun) sözleşmeli olarak çalışan diğer personelin daha önce bağlı bulunduğu sosyal güvenlik kuruluşları ile ilgileri devam ettirilmektedir.

2. Sosyal Sigortalar Kanunu Kapsamındaki Sigortalılık

A. Zorunlu Sigortalılık

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, kapsamına aldığı sigortalıları yasanın 2.maddesinde tanımlamıştır. Buna göre, iş akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar sigortalı sayılmaktadır¹². Bunun dışında 10.7.1941 tarih ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanuna göre çalıştırılan Koruma Bekçileri de Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamındadır¹³.

Sosyal Sigortalar Kanunu kapsam itibarıyla altı sigorta riskini karşılamaktadır. Nitekim yasanın amacını belirten 1.maddede kurumun, iş kazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde kanunda yazılı şartlarla sosyal sigorta yardımları sağlayacağı açıkça vurgulanmıştır. Kural olarak, Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında yer alan sigortalılar bu sigorta hizmetlerinin tümünden yararlanabilirler.

---

¹² Ali Güzel/Alı Rıza Okur, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul 2004, 84. Can Tuncay/Ömer Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul 2005, 204. Müjdat Şakar, Sosyal Sigortalar Uygulaması, İstanbul 2004, 117. Kenan Tunçomağ, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, İstanbul 1990, 98. Yusuf Alper, Sosyal Sigortalar, İstanbul 2003, 114, 115. Utkan Araslı, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Ankara 2002, C.I, 213. Resul Aslanköylü, Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu, Ankara, 2004, 138.

¹³ Sosyal Sigortalar Kanunu, çiftçi mallarını koruma bekçileri hakkında işverenlere düşen ve bu kanunda belirtilen yükümlerin, bunları tayine yetkili makam tarafından yerine getireceğini belirtmiştir (SSK.4/son).

Ancak yasa, getirdiği bir takım istisnalarla anılan kapsamı bazı çalışanlar için daraltmıştır.

Buna göre, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan *hükümlü ve tutuklular* hakkında yalnız iş kazası ile meslek hastalıkları, analık ve hastalık sigorta kolları uygulanmaktadır¹⁴. Ancak bu kişiler istekleri halinde malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları bakımından isteğe bağlı sigortalı olabilirler. Fakat bunun için yasanın 85. maddesinde öngörülen şartları taşımaları gereklidir¹⁵.

Sosyal Sigortalar Kanununda düzenlenen sigorta hizmetlerinin sadece bazılarında yararlanabilenler salt hükümlü ve tutuklular değildir. Mesleki Eğitim Kanununda tanımlanan *çıraklar* hakkında da benzer bir imkan getirilmiştir. Buna göre, çıraklara iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık¹⁶ sigortası uygulanabilmektedir¹⁷. Ancak çıraklık devresi sayılan süre içinde analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının uygulanabilmesi mümkün değildir (SSK.3/II.B).

Sosyal Sigortalar Kurumunun hizmet sunduğu kesim yalnız aktif ve pasif sigortalılarla sınırlı kalmamıştır. Kurum bu grup dışında, onların eş ve çocuklarına, hatta ölümlerinde hak sahiplerine de sigorta yardımları sağlamaktadır. O nedenle, Sosyal Sigortalar Kanununun kapsamı belirlenirken söz konusu kişilerin de kapsama dahil oldukları söylenebilir. Nitekim Devlet İstatistik Enstitüsünün 2002 yılına ilişkin “sosyal sigorta programlarının kapsadığı nüfus” cetvelinde bağımlılar, sigortalı toplam nüfus içinde gösterilmiştir. Anılan cetvelde sosyal sigorta programlarının kapsadığı nüfus 61.831.936 iken bunun 43.090.336’sını bağımlıların oluşturduğu belirtilmiştir¹⁸.

506 sayılı kanun, yasa kapsamında sigortalı sayılmayanları da düzenlemiştir. Yasanın 3.maddesine göre; tarım işlerinde çalışanlar, işverenin ücretsiz çalışan eşi, aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dahil) olan hısımlar arasında ve aralarında

¹⁴ 29.7.2003 tarih ve 4958 sayılı yasanın 57. maddesi ile yürürlükten kaldırılmadan önce, Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.1 bendi gereğince yalnız ceza ve ıslah evleri içindeki atölyelerde çalıştırılan mahkumlar yasa kapsamı dışında bırakılmışlardı.

¹⁵ Bu şekilde çalıştırılanların işvereni Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumu, işveren vekilleri ceza infaz kurumları ile tutukevleri iş yurtlarının sorumlu müdür ve amirleridir (SSK.2/III).

¹⁶ Ancak Sosyal Sigortalar Kanununa göre çıraklar hakkında, eş ve çocuklara sağlık yardımını düzenleyen 35. madde hükümleri uygulanmamaktadır.

¹⁷ 29.7.2003 tarih ve 4958 sayılı yasanın 57. maddesi ile yürürlükten kaldırılmadan önce benzer bir düzenleme el halıcılığı ve dokuma işlerinde çalışanlar için de getirilmişti (SSK.3/II.D). Söz konusu düzenleme ile bu kişilerin yalnız iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarından yararlanabileceği ancak isterlerse yasanın 85. maddesindeki şartları sağlayarak isteğe bağlı sigortalılık yoluyla malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından da yararlanabilecekleri belirtilmişti.

¹⁸ www.DİE.gov.tr

dışardan başka kimse katılmayarak bu konut içinde yapılan işlerde çalışanlar, ev hizmetlerinde çalışanlar¹⁹, askerlik hizmetlerini yapmakta olan yükümlüler²⁰, kanunla kurulu emekli sandıklarına aidat ödemekte olanlar, yabancı bir memlekette kurulu herhangi bir müessese tarafından ve o müessese nam ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve yabancı memlekette sigortalı olduğunu bildiren yabancı kimseler, resmi meslek ve sanat okullarıyla, yetkili resmi makamların müsaadesiyle kurulan meslek veya sanat okullarında tatbiki mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler, sağlık müesseselerinde işe alıştırılmakta olan hasta veya maluller, herhangi bir işverene iş akdiyle bağlı olmaksızın kendi nam ve hesabına çalışanlar, Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında sigortalı sayılmamaktadır.

Bununla beraber, kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle, özel sektöre ait tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak, tarım sanatlarına ait işlerde, tarım işyerlerinde yapılan ve tarım işlerinden sayılmayan işlerde, tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık ve benzeri işlerinde çalışanlar, bu çalışmalarını tarım işine benzese de sigortalı sayılmaktadır.

B. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Sosyal Sigortalar Kanunu, esas olarak iş akdi ile çalışanların zorunlu sosyal güvenlik kurumudur. O nedenle çalıştırılanlar, işe alınmalarıyla kendiliğinden sigortalı olurlar²¹. Sigortalılar ile bunların işverenleri hakkında sigorta hak ve yükümleri, sigortalının işe alındığı tarihten itibaren başlar. Dolayısıyla, sigortalı olma hak ve yükümünden kaçınmak ya da vazgeçmek söz konusu olamaz. Hatta iş akitleriyle bu hakkın daraltılabilmesi dahi mümkün değildir (SSK.6). Bununla beraber kural olarak zorunlu sigortalılık sağlamakta olan Sosyal Sigortalar Kurumu, belli şartlarla isteğe bağlı sigortalılık imkanı da getirmiştir²².

Yasanın dokuzuncu bölümünde düzenlenen ve uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabilme imkanı sağlayan bu hakkın kullanımı, belirli şartların varlığına bağlıdır. Buna göre isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler her şeyden önce zorunlu ya da isteğe bağlı olarak herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşu kapsamında bulunmamalı ve buralardan kendi sigortalılıklarından dolayı aylık almıyor olmalıdır (SSK.85/A.b). Bu şartı sağlayanlar, en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi

¹⁹ Ev hizmetlerinde ücretle ve sürekli olarak çalışanlar sigortalı sayılabilmektedir (SSK.3/I.D).

²⁰ 27.2.1962 tarihli 33 sayılı kanun hükümlerine göre çalışanlar hariç.

²¹ *Güzel/Okur*, 110. *Tuncay/Ekmekçi*, 204. *Şakar*, 117. *Ali Nazım Sözer*, Sosyal Sigorta İlişkisi, İzmir 1991, 32. *Kadir Arıcı*, Sosyal Güvenlik Dersleri, Ankara 1999, 89. *Araslı*, 217.

²² *Güzel/Okur*, 123 vd. *Tuncay/Ekmekçi*, 143 vd. *Tunçomağ*, 168. *Şakar*, 124. *Alper*, 139. *Tankut Centel*, Bağımlı Çalışanların İsteğe Bağlı Sigortaya Devam Etmeleri, İş Hukuku Dergisi, Ocak-Mart 1993, 36.

ödememiş olmaları²³ ve isteğe bağlı olarak her ay kesintisiz otuz gün üzerinden malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemeleri halinde isteğe bağlı sigortalı olabilmektedir (SSK.85/A.a, c). İsteğe bağlı sigortalılık, kuruma yapılan talep tarihini takip eden aybaşından itibaren başlar. Ancak, isteğe bağlı sigortanın başladığı tarihte sosyal güvenlik kuruluşları ile ilgileri kesilmediği tespit edilenlerin isteğe bağlı sigortalılıkları, başladığı tarih itibariyle iptal edilir. Ödedikleri primler ise faiz uygulanmaksızın iade edilir.

Sosyal Sigortalar Kanununun isteğe bağlı sigortalılık imkanı sunduğu diğer bir grup da, yurt dışında iş üstlenen işverenlerin bu işyerlerinde çalışmak üzere giden Türk işçileridir. Ancak söz konusu işçilerin isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanabilmeleri, çalışmak için gidilen ülke ile Türkiye arasında bir sosyal güvenlik anlaşması olmamasına bağlıdır (SSK. 86/son). Aksi halde anılan işçilerin Türkiye'deki sigortalılıkları kesintiye uğramayacağından isteğe bağlı sigorta ihtiyacı da oluşmayacaktır.

İsteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyenler, ödeyecekleri sigorta primlerini Sosyal Sigortalar Kanununa göre belirlenen prime esas kazanç alt sınırı ile üst sınırı arasında olmak şartıyla kendileri belirlerler. Bu kişilere uygulanacak primi oranı % 25'dir. Primlerin en geç ait olduğu ayı takip eden ayın sonuna kadar ödemesi zorunludur (SSK.85/C). Ait olduğu ayı takip eden ayın sonuna kadar ödenmeyen primler için, bu tarihten başlanarak gecikme zammı uygulanır (SSK.80)²⁴.

Sosyal Sigortalar Kanunu, isteğe bağlı sigortalılığın sona ermesini de düzenlemiştir (SSK.85/D). Buna göre isteğe bağlı sigortalı olanlar, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaya başlamaları halinde, çalışmaya başladıkları günden itibaren isteğe bağlı sigorta dışında kalırlar. Bu durumda olmayıp da kendi istekleriyle çıkmak isteyenlerin ise, bu konudaki taleplerini içeren dilekçelerinin kurumca alındığı tarihten önceki primi ödenmiş son ayın bitiminden itibaren isteğe bağlılıkları sona erer. İsteğe bağlı sigorta primini ardı ardına üç ay ödemeyenler de, primini ödedikleri son ayın bitiminden itibaren isteğe bağlı sigorta kapsamı dışında kalırlar. Bunun dışında tahsis talebinde bulunanların, aylığa hak kazanmış veya toptan ödeme yapılmış olmak şartıyla tahsis talep tarihinden ve ölen sigortalının da

²³ Bu şart, sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yurtdışındaki işyerlerinde çalışmak üzere giden Türk işçileri için aranmaz (SSK.85/E).

²⁴ Söz konusu düzenlemeye göre, kurumun süresi içinde ödenmeyen prim ve alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51 ve 102. maddeleri hariç, diğer maddeleri uygulanır. Kurum, söz konusu kanunun uygulanmasında Maliye Bakanlığı, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve mercilere verilen yetkileri kullanır. Şu kadar ki kurumun prim ve diğer alacakları süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısmı sürenin bittiği tarihte % 10 oranında arttırılır. Bulunan bu tutara, ödeme süresinin bittiği tarihten başlamak üzere borç ödeninceye kadar, her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak bir önceki aya ait Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi, bileşik bazda uygulanarak gecikme zammı hesaplanır. Ancak ödemenin yapıldığı ay için gecikme zammı günlük hesaplanır.

ölüm tarihinden itibaren isteğe bağlı sigortalılıkları sona erer. Hemen belirtilmelidir ki, isteğe bağlı sigortalılığı, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmaları, kendi çıkma talepleri ya da ardı ardına üç ay prim ödememeleri sebebiyle sona erenlerin yeniden isteğe bağlı sigortaya devam edebilmeleri için tekrar yazılı müracaatta bulunmaları aranmaktadır (SSK.85/E).

C. Topluluk Sigortası

Sosyal Sigortalar Kanununda sağlanan bir diğer sigortalılık da topluluk sigortasıdır²⁵. Bu imkan, Sosyal Sigortalar Kanununa göre zorunlu ya da isteğe bağlı sigortalı sayılmayanlar için getirilmiştir. Buna göre Sosyal Sigortalar Kurumu, sözü edilen kapsamda yer almayanların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca onanacak genel şartlarla, iş kazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından birine, birkaçına veya hepsine toplu olarak tabi tutulmaları için, işverenlerle veya dernek, birlik, sendika ve başka teşekküllerle sözleşmeler yapabilmektedir (SSK. 86)²⁶. Nitekim kurumla anlaşma yapmış çeşitli kuruluşlar bulunmakta ve yapmış oldukları anlaşma çerçevesinde kendilerine sigorta hizmeti sunulmaktadır.

Topluluk sigortasından yararlananların kayıtları bölge müdürlüklerinde tutulduğundan, bu kapsama dahil olanların hangileri olduğunu tespit mümkün olamamıştır. Bu yönde bir istatistik SSK başkanlığında da tutulmamıştır.

Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların ödemek zorunda oldukları prim, Sosyal Sigortalar Kanununun 78. maddesine göre belirlenen prime esas kazanç alt ve üst sınırı arasında olmak şartıyla kendilerinin belirleyeceği miktarın %25' i dir²⁷. Topluluk sigortasından yararlananlar, tahakkuk eden primlerini ait olduğu ayı takip eden ayın sonuna kadar ödemediklerinde, haklarında bu tarihten başlanarak 80. madde hükmüne göre gecikme zammı uygulanır.

²⁵ Güzel/Okur, 129 vd. Tuncay/Ekmekçi, 152 vd. Şakar, 121, 122. Tunçomağ, 173. Alper, 143 vd.

²⁶ Sözer, 50.

²⁷ Sosyal Sigortalar Kanununun 78.maddesine göre, alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın *alt sınırı*, 4857 sayılı İş Kanununun 39. maddesine göre 16 yaşından büyükler için belirlenen günlük asgari ücrettir. *Üst sınırı* ise günlük asgari ücretin 6,5 katıdır. Günlük kazançları alt sınırın altında olan sigortalılar ile ücretsiz çalışan sigortalıların günlük kazançları alt sınır üzerinden, günlük kazançları üst sınırdan fazla olan sigortalıların günlük kazançları da üst sınır üzerinden hesaplanır. Sigortalının kazancı alt sınırın altında ise, bu kazanç ile alt sınır arasındaki farka ait sigorta primlerinin tümünü işveren öder. Aynı zamanda birden fazla işverenin işinde çalışan sigortalıların ücretlerinden kesilen primler, bu madde uyarınca tespit edilen üst sınır üzerinden hesaplanacak miktarı aşarsa, fark, sigortalının müracaatı üzerine hissesi oranında kendisine geri verilir.

D. Tarım İşçileri

2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, tarım işlerinde iş akdiyle *süresiz* olarak çalışanların sosyal güvenliğini sağlama amacıyla çıkarılmıştır²⁸. Bu Kanun kapsamına girenler, yazılı istekte buldukları tarihi izleyen aybaşından itibaren sigortalı sayılırlar (2925/5)²⁹.

Yasanın kapsamına aldığı sigortalılar 2.maddede tanımlanmıştır. Buna göre 2925 sayılı yasa kapsamında sigortalı sayılabilmek için, diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamı dışında bulunmak gerekir³⁰. Bunun yanı sıra, diğer sosyal güvenlik kanunlarına göre malullük, emeklilik (yaşlılık) aylığı ya da sürekli tam iş göremezlik geliri almayanlar da, süresiz olarak tarım işlerinde iş akdiyle çalışmaları halinde ve istekte bulunmaları kaydıyla bu kanuna göre sigortalı sayılabilirler.

2925 sayılı yasa, kapsamına giremeyecek sigortalıları da belirlemiştir (2925/4). Buna göre, 18 yaşını doldurmamış olanlar ile sosyal güvenlik kuruluşlarına prim veya kesenek ödemekte olanlar, 2925 sayılı yasa anlamında sigortalı sayılmazlar. Ayrıca, dul-yetim aylığı veya Sosyal Sigortalar Kurumundan geçici veya sürekli kısmi işgöremezlik geliri alanlar hariç, sosyal güvenlik kuruluşlarından emeklilik (yaşlılık) veya malullük aylığı ile sürekli tam işgöremezlik geliri almakta olanlarla, aylık veya gelir bağlanması için talepte bulunmuş olanlar da sigortalı sayılamazlar. 2925 sayılı yasa, 1.7.1976 tarih ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre aylık bağlananları da kapsam dışında bırakmıştır.

Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, tıpkı diğer sosyal güvenlik yasaları gibi, sigortalının geçindirmekle yükümlü olduğu kimseleri de kapsama almıştır (2925/35). Bu kapsamda değerlendirilenler, sigortalının karısı, çalışmayacak durumda malul veya 55 yaşını doldurmuş kocası, 18 yaşını ya da ortaöğrenim yapıyorsa 20 yaşını, yükseköğrenim yapıyorsa 25 yaşını doldurmamış çocukları ve 18 yaşını doldurmuş olup da çalışmayacak durumda malul çocuklarıdır.

²⁸ Tuncay/Ekmekçi, 151. Güzel/Okur, 85, 86. Şakar, 327.

²⁹ Söz konusu sigortalılık, 25.8.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanunun ile yapılan değişiklik öncesinde yazılı talebi izleyen yılbaşından başlatılırken, değişiklik sonrası anılan talebi izleyen aybaşından itibaren başlatılmıştır.

³⁰ Diğer sosyal güvenlik kuruluşlarından anlaşılması gereken, T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kumu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesinde belirtilen sandıklarıdır (2925/3.j).

3. Bağ-Kur Kanunu Kapsamında Sigortalılık

A. Zorunlu Sigortalılık

Diğer sosyal güvenlik yasalarında olduğu gibi Bağ-Kur sigortalılığı da esasen zorunlu niteliktedir³¹. O nedenle sigortalı olma hak ve yükümlülüğünden vazgeçilemez, kaçınılamaz (BağK.26). Hatta sözleşmelere, sosyal sigorta yardım ve yükümlülüklerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz. 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu, zorunlu nitelikteki Bağ-Kur sigortalılarını 24.maddede düzenlemiştir. Buna göre kanunla ve kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene iş akdi ile bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; Esnaf ve sanatkarlar ile diğer bağımsız çalışanlardan ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile gelir vergisinden muaf olanlardan Esnaf ve Sanatkar Sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar; kollektif şirketlerin ortakları; adi komandit şirketlerin komandite ve komanditer ortakları; limited şirketlerin ortakları; sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları; donatma iştirakleri ortakları; anonim şirketlerin kurucu ortakları ile yönetim kurulu üyesi olan ortakları, 1479 sayılı yasaya göre zorunlu sigortalı sayılır.

Bunların dışında 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanununa göre, başka bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan köy ve mahalle muhtarları da Bağ-Kur sigortalısı sayılmaktadır (2108/4)³².

1479 sayılı Bağ-Kur yasası, 18 yaşını doldurmamış olan, kanunla veya kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına prim veya kesenek ödeyenlerle, bu tür kuruluşlardan malullük veya yaşlılık aylığı ile daimi tam işgöremezlik geliri almakta olanlar, aylık ya da gelir bağlanması için talepte bulunmuş olanlar ile tarım işi yapanları ise kapsam dışında bırakmıştır (BağK.24/II.a, c)³³. Ancak dul ve yetim aylığı veya Sosyal Sigortalar Kurumundan geçici ya da sürekli kısmi işgöremezlik geliri alanlar bu düzenlemeden etkilenmemekte ve dolayısıyla gereken şartları taşımak koşuluyla Bağ-Kur kapsamına dahil olabilmektedir³⁴. Yine tarım işi

³¹ Güzel/Okur, 528. Tuncay/Ekmekçi, 482. Arıcı, 204. Alper, 374. Levent Akın, Bağ-Kur Sigorta Yardımları, İstanbul 1996, 3. Ayrıca bkz. Ali Güzel, Zorunlu Bağ-Kur Sigortalılığı ve Uygulama Sorunları, Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan, İstanbul 1997, 203

³² Yüksek mahkemeye göre, muhtar vekilleri de Bağ-Kur sigortalısı sayılır (Y21HD.7.7.1997, 4657/4745 (Yargıtay Kararları Dergisi, Kasım 1997, 1783).

³³ Önce 24.8.2000 tarih ve 629 sayılı KHK, onun iptali ardından da 24.7.2003 tarih ve 4956 sayılı kanunla yapılan değişiklik ardından, önceden Bağ-Kur sigortalısı olamayacaklar arasında gösterilen Türk asıllılar hariç yabancı uyrukluların Bağ-Kur sigortalısı olabilmelerinin önü açılmıştır.

³⁴ Tuncay/Ekmekçi, 484, 485. Güzel, 203. Ebru Pakin Akın, Türk Hukukunda Kadın İşçilerin Sosyal Güvenliği, İstanbul 2005, 18.

yapanlar 1479 sayılı yasa kapsamı dışında kalsalar da, tarım sanatlarına ait işleri yapanlar Bağ-Kur sigortalısı olabilmektedir (BağK.24/II). Anılan sigortalılar, sigortalı sayıldıkları tarihten itibaren en geç 3 ay içinde Kuruma başvurarak kayıt ve tescillerini yaptırmak zorundadırlar. Üç ay içinde kayıt ve tescilini yaptırmayan sigortalılar Kurumca re'sen kayıt ve tescil edilir (BağK.26/I).

Bağ-Kur kapsamında zorunlu sigortalı durumunda olan bağımsız çalışanların farklı çalışma esasları içinde bulunmaları, onların sigortalılık başlangıçlarının da farklı belirlenmesini gerektirmiştir (BağK.25). Buna göre zorunlu sigortalı sayılanlardan gelir vergisi mükellefi olanların sigortalılıkları, mükellefiyetin başlangıç tarihinden başlar. Gelir vergisinden muaf olanların sigortalılıkları ise, esnaf ve sanatkar sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşlarına kayıtlı olmak şartıyla talep tarihinden itibaren başlatılmıştır.

Sigortalılık başlangıcı için getirilen seçenekler, söz konusu sigortalılığın sona ermesi için de geçerlidir (BağK.25). Buna göre, gelir vergisi mükellefi olanların, mükellefiyetlerini gerektiren faaliyetlerine son verdikleri; gelir vergisinden muaf olanların, esnaf ve sanatkar sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşlarındaki üye kayıtlarının silindiği; şirketlerle ilgisi kalmayanların ise çalışmalarına son verdikleri veya ilgilerinin kesildiği tarihten itibaren sigortalılıkları sona erer. Emekli Sandığına tabi olarak çalışmaya başlayanların Bağ-Kur sigortalılığı, emekli keseneğinin kesilmeye başlanmasıyla biter. İflasına karar verilmiş olan tasfiye halindeki özel işletmeler ile şirket ortaklarının, özel işletmenin veya şirketin mahkemece tasfiyesine karar verildiği, iflasına karar verilmiş olan veya tasfiye halindeki özel işletmeler ile şirket ortaklarından iş akdi ile çalışanların çalışmaya başladığı tarihte Bağ-Kur üyeliği son bulur.

Kendi nam ve hesabına bağımsız çalışmasından dolayı gelir vergisi mükellefiyeti olanlar dışındaki köy ve mahalle muhtarlarından iş akdi ile çalışanlar, çalışmaya başlamalarıyla Bağ-Kur sigortalılıklarını kaybeder. Aynı şekilde gelir vergisinden muaf olan ancak esnaf ve sanatkarlar sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşlarındaki kayıtlara istinaden Bağ-Kur sigortalısı olanlardan bu sigortalılıklarının devamı sırasında iş akdi ile çalışanların da çalışmaya başlamalarıyla Bağ-Kur sigortalılıkları sona erer. Hemen belirtilmelidir ki, sigortalılığı sona erenler sigortalılıklarının sona erdiği tarihten itibaren üç ay içinde kuruma başvurarak kayıtlarını sildirmekle yükümlüdür (BağK.25/son).

B. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Esasen zorunlu bir sosyal güvenlik kuruluşu olan Bağ-Kur, yasayla kurulan son sosyal güvenlik kuruluşu olması sebebiyle bir sorumluluğu daha yerine getirmiştir. Gerçekten de Bağ-Kur, bu durumu sebebiyle zorunlu

olarak kapsamına alamadığı ve bu nedenle üç sosyal güvenlik kurumundan da yararlanamayan geniş bir kitleye isteğe bağlı sigortalılık imkanı sağlamaya gayret etmiştir³⁵. Anılan yasanın 79.maddesine göre, 1479 sayılı kanunun zorunlu sigortalı kapsamına dahil etmediği ev kadınları ve Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklular, talepleri halinde isteğe bağlı sigortalı olabilirler. Ancak bunun için 18 yaşını doldurmuş olmaları ve yukarıda yer verdiğimiz BağK.24/II.c kapsamı dışında kalmaları gereklidir³⁶.

İsteğe bağlı Bağ-Kur sigortalılığı, sigortalılık tescil talebinin kuruma intikal ettiği tarih itibariyle başlar. Aynı sigortalılık, terk talebinin kuruma intikal ettiği tarihte veya diğer sosyal güvenlik kanunlarına tâbi olarak çalışmaya başladığı tarihten bir gün önce ya da sigortalının toplam borcunun üç aylık prim ve ceza tutarından fazla olması halinde sigortalının daha önce ödediği primlerin tam olarak karşıladığı ayın sonu itibariyle sona erer. Ancak 2926 sayılı Tarım Bağ-Kur yasası kapsam girmeden önce 1479 sayılı yasa kapsamında isteğe bağlı sigortalı olanların, isteğe bağlı sigortalılıkları devam eder.

C. Tarım Bağ-Kur Sigortalıları

2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, tarımda kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanlarla, onların hak sahiplerine³⁷, malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde sosyal sigorta yardımları sağlamayı amaçlamaktadır. Anılan yasaya göre, kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kuruluşları³⁸ kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene iş akdi ile bağı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunan kimseler sigortalı sayılmaktadır (2926/2)³⁹.

Sigortalı olabilmenin ön şartı durumunda olan tarımsal faaliyetten ne anlaşılması gerektiği aynı yasada ortaya konmuştur. Buna göre *tarımsal faaliyette* bulunanlar, kendi mülkünde veya ortaklık ya da kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde, kamuya mahsus mahallerde ekim dikim, bakım, üretim, yetiştirme ve ıslah yollarıyla yahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin

³⁵ Tuncay/Ekmekçi, 494 vd. Güzel/Okur, 538 vd. Arıcı, 205. Alper, 384. Akın, 33 vd.

³⁶ Bkz. yuk.II.3.A

³⁷ 2926 sayılı yasaya göre hak sahibi, sigortalıların veya kurumdan bu kanuna göre malullük veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, bu kanuna göre aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eşini, çocuğunu, anasını ve babasını ifade eder (2926/3.c).

³⁸ Aynı yasaya göre sözü edilen sosyal güvenlik kuruluşları, T. C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. maddesine göre kurulan emekli sandıklarıdır (2926/3.e).

³⁹ Ancak, yasanın uygulama tarihinde 50 yaşını dolduran kadınlarla 55 yaşını dolduran erkekler de istekleri halinde kapsama alınmışlardır (2925/2.son).

üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından muhafazasını, taşınmasını sağlayanları veyahut bu ürünlerden sair bir şekilde faydalanmak suretiyle kendi ad ve hesabına faaliyette bulunanları ifade eder (2926/3.b).

Sigortalı sayılanlar, sigortalı sayıldıkları tarihten itibaren en geç üç ay içinde Bağ-Kur'a başvurarak kayıt ve tescillerini yaptırmak zorundadır (2926/7)⁴⁰. Köy ve mahalle muhtarları sigortalı sayılanları, sigortalılıklarının başladığı tarihten, sigortalılığı sona erenleri ise sigortalılıklarının sona erdiği tarihten itibaren en geç üç ay içinde Bağ-Kur'a bildirmekle yükümlüdür (2926/8). Sigortalı sayılanlardan sigortalılıklarının başladığı tarihten itibaren üç ay içinde kuruma kayıt ve tescillerini yaptırmayanların tescil işlemleri, Bağ-Kur tarafından resen yapılır (2926/9).

Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamındaki sigortalılık *zorunlu* niteliktedir⁴¹. Dolayısıyla sigortalı olmak hak ve yükümlülüğünden vazgeçilemez, kaçınılamaz (2926/5). Sigortalı kapsamına girenler, 18 yaşını doldurdukları tarihi takip eden yılbaşından itibaren sigortalı sayılırlar. Ancak, yukarıda belirtilen ve 7.maddede düzenlenmiş olan üç aylık süre içinde kayıt ve tescillerini yaptırmayan sigortalıların hak ve yükümlülükleri, kayıt ve tescil edildikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren başlatılır.

2926 sayılı kanun uygulamasında, kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kuruluşlarına prim veya emeklilik keseneği ödemekte olanlar, bu kuruluşlardan malullük-yaşlılık aylığı ile sürekli tam işgöremezlik geliri almakta olanlar veya aylık ya da gelir bağlanması için talepte bulunanlar ile 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna göre aylık bağlananlar sigortalı sayılmazlar.

III. SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU TASARISINDA SİGORTALILIK DÜZENLEMELERİ

Sosyal güvenlik kurumlarını bir araya getiren yeni tasarı, mevcut yasalarda olduğu gibi temelde zorunlu sigortalılık anlayışı ile hazırlanmıştır. Nitekim tasarının 125.maddesinde, kısa ve uzun vadeli sigortalar ile genel

⁴⁰ 2926 sayılı yasanın 10.maddesine göre sigortalıların kayıt ve tescil işlemlerinde, valilik, kaymakamlık, özel idare, belediye muhtarlık ve nüfus idareleri kayıtları ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, kanunla kurulu meslek kuruluşlarının, 21.10.1935 tarih ve 2834 sayılı Kanuna göre kurulan tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin, 18.4.1972 tarih ve 1581 sayılı Kanuna göre kurulan tarım kredi kooperatifleri ve birliklerinin, 24.4.1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulan Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleri ile Birliği (Pankobirlik), Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi ve tarım kesimine yönelik faaliyette bulunan milli bankaların kayıtları esas alınır.

⁴¹ *Güzel/Okur*, 593 vd. *Tuncay/Ekmekçi*, 535.

sağlık sigortası kapsamındakilerin sigortalılığı zorunlu görülmüştür⁴². Yine aynı düzenlemeyle, bu kanunda (tasarıda) yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümlerin geçersiz olacağı belirtilmiştir.

Tasarı, kapsamına aldığı sigortalıları sınıflandırmıştır. Söz konusu sınıflandırma 4.maddenin gerekçesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “Bu Kanunun uygulanmasında *sigortalı*, *genel sağlık sigortalısı* ve *isteğe bağlı sigortalı* olmak üzere üç ayrı tanımlama getirilmiştir. Kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına tabi olanlar sigortalı olarak, Kanunun üçüncü kısmında yer verilen genel sağlık sigortasına tabi olanlar ise genel sağlık sigortalısı olarak tanımlanmıştır. Kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına zorunlu olarak katılmayanların bu sigorta kollarına isteğe bağlı devam edebilmelerini sağlamak amacıyla oluşturulan sigortalılık da isteğe bağlı sigortalı olarak tanımlanmıştır.”

Tasarının gerekçesinde yapılan sınıflandırma, ilgili bölümlerde de değineceğimiz sebeplerle bize pek isabetli gelmemektedir⁴³. Gerek bu nedenle, gerekse mevcut yasal düzenleme ile yapılacak kıyaslamalarda anlaşılabilir olmak için, tasarıda kullanılan sınıflandırma yerine daha farklı bir yöntem izlemeyi uygun görüyoruz. O nedenle aşağıda yer verilen açıklamalar, sosyal güvenlik hukukunun en yerleşik kavramı olan zorunlu ve isteğe bağlı sigortalılık kavramları üzerinden yapılacaktır. Ancak getirilen yeniliklerin irdelenmesini kolaylaştırabilmek için bu başlıklar dışında topluluk sigortasına, Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20.maddesinde düzenlenen banka sandıklarına ve başta ayrı bir yasa taslağı olarak hazırlanmasına rağmen şu anda mevcut tasarıya eklenmiş olan genel sağlık sigortalısına ayrıca yer verilecektir.

1. Zorunlu Sigortalılık

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısında sigortalılık 3.maddede tanımlanmıştır. Buna göre, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödenmesi gereken kişiler sigortalı sayılmaktadır (m.3/e). Tasarıda yer verilen bu tanım esasen zorunlu sigortalılık tanımıdır. Zira ne isteğe bağlı sigortalılıkta ne de genel sağlık sigortalılığında, uzun ve kısa vadeli sigorta kollarının bütünü bakımından prim ödeme zorunluluğu yoktur. İsteğe bağlı sigortalılar yalnız uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin olanlarla genel sağlık sigortası primini, genel sağlık sigortalıları ise sadece genel sağlık sigortası primini ödemek zorundadırlar. Dolayısıyla 3.maddede yer verilen sigortalı

⁴² Ancak bu düzenleme, sağlıktan isteğe bağlı sigortalıların da yararlanabilmesini sağlayan tasarının 84.maddesindeki hüküm ile çelişmektedir.Bkz. aşa.III.3.

⁴³ Tasarının kanun tekniği konusundaki eleştirisi için bkz. *Ali Rıza Okur*, Çok Çatı, Tek Çatı, Yok Çatı, Türk.İş Dergisi, Temmuz-Ağustos 2004, 55.

tanımının, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısındaki sigortalılığı tanımlamaya yeterli olamayacağı kanısındayız. O sebeple anılan tanımın *zorunlu sigortalı* başlığı ile yapılması, konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Tasarımın “3/e” bendindeki tanımın sigortalının kim olduğu konusunda yaratacağı karışıklık, tanımlama şeklinden kaynaklanmıştır. Tanımlama, kişinin yararlandığı sigorta kolları dikkate alınarak yapılmaktadır. Bu durum, yararlanan sigorta kollarına göre sigortalılığın tanım ve içeriğini değiştirebilmektedir. Nitekim aşağıda değinilecek olan genel sağlık sigortalısı kavramı da bu tercihin bir sonucudur. Oysa yasa tasarısına temel olan Sosyal Sigortalar Kanunu sigortalıyı tanımlarken onun yararlanacağı sigorta kollarını değil, çalışma ilişkisini dikkate almıştır (SSK.2/I). Aynı yöntemi Bağ-Kur Kanunu (BağK. 24/I) ve Emekli Sandığı Kanununda da görebilmek mümkündür (ESK.12). Dolayısıyla sigortalı tanımının, zorunlu sigortalılık başlığıyla “...4.madde kapsamına girenler...” şeklinde yapılması mevcut yöntemden daha uygun görünmektedir. Ancak bu yöntem tercih edildiğinde bile, karışıklığa sebep olmamak için tasarının tanımlar bölümündeki genel sağlık sigortalısı tanımı korunmalıdır. Sigortalılık tanımının zorunlu sigortalılık haline dönüştürülmesi, kanunun altıncı bölümünde düzenlenen isteğe bağlı sigortalılığın ayrıca tanımlanması ihtiyacını ortadan kaldıracak ancak böyle bir imkanın bulunduğunu hatırlatmak gibi önemli bir işlevi de yerine getirecektir.

A. Sigortalı Sayılanlar

Kısa ve uzun vadeli sigorta kolları bağlamında (zorunlu) sigortalılığa 4.maddede yer verilmiştir⁴⁴. Sigortalılar belirlenirken, mevcut sosyal güvenlik yasalarından hareketle üç ayrı grup oluşturulmuştur.

a. Hizmet Akdi ile Çalışanlar

Sigortalılara ilişkin olarak yapılan gruplandırmanın ilk bölümü (a) bendinde yer almaktadır. Buna göre hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar sigortalı sayılmaktadır⁴⁵. Bu tanımlama şekli, Sosyal Sigortalar Kanununda yer alan 2.maddenin ilk fıkrasındaki ile aynıdır. Ancak söz konusu düzenlemenin devamında yer alan ve yukarıda değindiğimiz ceza ve infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis ve atölyelerde çalışanlara ilişkin hüküm, tasarının 5. maddesinde yer almaktadır.

⁴⁴ Tasarımın 3.maddesinde kısa vadeli sigorta kolları olarak, iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortası, uzun vadeli sigorta kolları olarak da, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası kolları gösterilmiştir.

⁴⁵ Çalışmamızın bu bölümüne kadar “iş akdi” terimi tercih edilmiştir. Ancak tasarının kullanmayı tercih ettiği terim “hizmet akdi” olduğundan bu noktadan sonra, hizmet akdi ifadesine yer verilecektir.

Bunun yanısıra, (a) bendi kapsamına giren sigortalılara ilişkin hükümler, işçi sendikalarının yönetim kurullarına seçilenler; bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar; düşünür ve yazarlar; 2.7.1941 tarihli ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılan koruma bekçileri ile 24.4.1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen umumi kadınlar hakkında da uygulanacaktır. Esasen söz konusu çalışanların sosyal güvenliklerinin nasıl karşılanacağı, çalışma türlerinin net tanımlanamaması sebebiyle bugün dahi sorun yaratmakta ve davalara sebep olmaktadır. Tasarı, getirdiği bu hükümle belki de söz konusu tartışmayı bir ölçüde sona erdirmek ve anılan kesimin sigortalılığının tanımlanmasını sağlamak istemektedir.

Doğrudan (a) bendinde sayılmadığı halde haklarında (a) bendi uygulanacakları belirleyen yukarıdaki düzenlemede, işçi sendikalarına seçilenlerden söz edildiği halde, memur sendikalarına seçilenler hakkında bir hükme yer verilmemiştir. Sözü edilen kimselerin (c) bendi kapsamına girmeleri gerektiği düşünüldüğünde bu tür bir düzenlemenin aşağıda yer verilecek olan 4.maddenin son fıkrasına alınması doğru olurdu ki, anılan hüküm böyle bir düzenlemeyi içermemektedir. O sebeple memur sendikalarına seçilenlerin (c) bendi kapsamında değerlendirilmelerini sağlayan bir hükme yer verilmesinde zaruret vardır. Aksi halde, memur sendikalarının kamu idareleri arasında yer almaması sebebiyle, bu kimselerin sigortalılık durumlarını tanımlamaya yetecek bir hüküm bulunamayacaktır.

Hemen belirtmelidir ki, (a) bendi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir başka grup da, kanımızca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda çalışan eğitimcilerdir.

b. Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar

Tasarının 4.maddesindeki ikinci grup (b) bendinde düzenlenmiştir. Mevcut mevzuatta Bağ-Kur kapsamındaki sigortalıları tanımlayan hükme göre, köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; esnaf ve sanatkarlar; ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar; gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkar sicili ile birlikte kanunla kurulan meslek kuruluşlarına usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar; anonim şirketlerin kurucu ortakları ve yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları; tarımsal faaliyette bulunanlar sigortalı sayılmaktadır.

Anılan düzenleme, 1479 sayılı kanun ile 2926 sayılı kanunların, yani Bağ-Kur kanunlarının sigortalılık tanımları ile örtüşmektedir. Nitekim ilk

dört fıkra, 1479 sayılı yasa kapsamındaki sigortalıları tanımlamıştır⁴⁶. Ancak tasarı, ticari şirketleri tek tek saymak yerine ortak noktaları ile onları dördüncü fıkraya yerleştirmiştir.

Ancak hemen belirtilmelidir ki, şirket ortaklarını (b) bendinde tanımlayan tasarı, bu ortakların ya da şirket kurucusunun *şirketten ücret alıyor olması halinde* hangi kapsamda değerlendirileceğine cevap verebilecek nitelikte değildir. Uzun süre Bağ-Kur ile SSK arasında da sorun olan ve bu kurumlar arasında yapılan protokolle çözüme kavuşturulmaya çalışılan söz konusu kimselerin sigortalılık durumunun, elde ettikleri kazancı dikkate alan bir tanımlama türü ile çözüme kavuşturulabileceği kanısındayız.

Tasarının (b) bendinin son fıkrası 2926 sayılı yasa kapsamına dahil sigortalıları tanımlamıştır. Tarım Bağ-Kur sigortalılığına esas olan tarımsal faaliyet tanımı, bir parça daha sadeleştirilmiş hali ile tasarıya taşınmıştır⁴⁷. Tasarının “3/y” hükmüne göre *tarımsal faaliyet*; kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini, bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesini, muhafazasını ve pazarlanmasını ifade etmektedir.

Tasarının bu kısmındaki *köy ve mahalle muhtarları*, 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasasında tanımlanan muhtarları karşılamaktadır. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere, 2108 sayılı yasanın 4.maddesine göre, bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan köy ve mahalle muhtarları 1479 sayılı Bağ-Kur yasası kapsamına alınmışlardır. Dolayısıyla tasarının Bağ-Kur sigortalılarını tanımlayan (b) bendi, 2108 sayılı yasa ile Bağ-Kur kapsamına dahil edilen muhtarları da tasarı kapsamına almış görünmektedir.

c. Kamu İdarelerinde Çalışanlar

Tasarıda tanımlanan son sigortalı grubu (c) bendinde yer almaktadır. Bu bölüm Emekli Sandığı iştirakçilerine ilişkindir. Düzenlemeye göre, kamu idarelerinde kadrolu olarak çalışanlar, kamu idarelerinde tasarının “4/a” ve “4/b” bentlerine göre sigortalı olmayı gerektirmeyecek şekilde sözleşmeli olarak çalışanlar ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86. maddesi uyarınca⁴⁸ açıktan vekil atanmışlar sigortalı sayılmaktadır.

⁴⁶ Bkz. yuk.II.3.A.

⁴⁷ Krş.yuk.II.3.C.

⁴⁸ 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86.maddesine göre: Memurların yasal izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılmaları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil atanabilir. Bir görevin memurlar eliyle vekaleten yürütülmesi halinde aylıksız vekalet asıldır. Ancak, ilköğretim öğretmeni (yaz tatili hariç), tabiplik, dış tabipliği, eczacılık, mühendis ve

Düzenlemede yer verilen kamu idaresi kavramı 3.maddede tanımlanmıştır. Buna göre kamu idaresi, 10.12.2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun⁴⁹ 3. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (d) ve (e) bentlerinde belirtilen idare ve kurumlar ile bunların ödenmiş sermayesinin %50'sinden fazlasına sahip oldukları ortaklıkları ve özel kanunları gereği personel kanunlarına tabi olarak personel çalıştıran diğer kurumları ifade etmektedir (m.3/aa).

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda işaret edilen idare ve kurumlar şunlardır: Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri (Uluslararası sınıflandırmalara göre belirlenmiş olan, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahalli idareler); merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri (5108 sayılı kanuna ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvelerde yer alan kamu idareler); düzenleyici ve denetleyici kurumlar (5108 sayılı kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan kurumlar); sosyal güvenlik kurumları (5108 sayılı kanuna ekli (IV) sayılı cetvelde yer alan kamu kurumları); mahalli idareler (Yetkileri belirli bir coğrafi alan ve hizmetlerle sınırlı olarak kamusal faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi ve bunların kurdukları birlik ve idare).

Söz konusu düzenleme ile işaret edilen 5018 sayılı yasaya ekli *I sayılı cetvelde* yer alan kamu idareleri: 1- Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2- Cumhurbaşkanlığı, 3- Başbakanlık, 4- Anayasa Mahkemesi, 5- Yargıtay, 6- Danıştay, 7- Sayıştay, 8- Uyuşmazlık Mahkemesi, 9- Yüksek Seçim Kurulu, 10- Adalet Bakanlığı, 11- Milli Savunma Bakanlığı, 12- İçişleri Bakanlığı, 13- Dışişleri Bakanlığı, 14- Maliye Bakanlığı, 15- Milli Eğitim Bakanlığı, 16- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 17- Sağlık Bakanlığı, 18- Ulaştırma Bakanlığı, 19- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 20- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 21- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 22- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 23- Kültür ve Turizm Bakanlığı, 24- Çevre ve Orman Bakanlığı, 25- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, 26- Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, 27- Jandarma Genel Komutanlığı, 28- Sahil Güvenlik

---

mimarlık, veterinerlik, köy ve kasaba imamlığına ait boş kadrolara, açıktan vekil atanabilir. Aynı kurumdan birinci fıkrada sayılan ayrılmalar dolayısıyla atanan vekil memurlara vekalet görevinin üç aydan fazla devam eden süresi için, kurum dışından veya açıktan atananlarla, kurum içinden ilkökul öğretmenliğine atanan öğretmenler ile veznedarlık görevine atananlara göreve başladıkları tarihten itibaren vekalet aylığı ödenir. Bu Kanuna tabi kurumlarda çalışan veteriner hekim veya hayvan sağlık memurları, veteriner hekim veya hayvan sağlık memuru bulunmayan belediyelerin veterinerlik veya hayvan sağlık memurluğu hizmetlerini ifa etmek üzere bu hizmetlerle ilgili kadrolara vekalet aylığı verilmek suretiyle atanabilirler. Yukarıda sayılan haller dışında, boş kadrolara ait görevler, gerekli görüldüğü takdirde memurlara ücretsiz olarak vekaleten gördürülebilir. Devlet Memurları Kanununa tabi kurumlarda, mali, nakdi ve aynı sorumluluğu bulunan saymanlık kadrolarının boşalması halinde, bu kadrolara işe başladıkları tarihten itibaren vekalet aylığı verilmek suretiyle memurlar arasından atama yapılabilir.

⁴⁹ RG. 24.12.2003/ 25326.

Komutanlığı, 29- Emniyet Genel Müdürlüğü, 30- Diyanet İşleri Başkanlığı, 31- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 32- Hazine Müsteşarlığı, 33- Dış Ticaret Müsteşarlığı, 34- Gümrük Müsteşarlığı, 35- Denizcilik Müsteşarlığı, 36- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 37- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, 38- Devlet Personel Başkanlığı, 39- Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 40- Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, 41- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 42- Karayolları Genel Müdürlüğü, 43- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 44- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 45- Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, 46- Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 47- Orman Genel Müdürlüğü, 48- Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, 49- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 50- Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 51- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 52- *Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı*, 53- Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 54- Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü.

II sayılı cetvelde gösterilen (özel bütçe kapsamındaki) kamu idareleri: 1- Yükseköğretim Kurulu, 2- Üniversiteler, 3- Yüksek Teknoloji Enstitüleri, 4- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, 5- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, 6- Atatürk Araştırma Merkezi, 7- Atatürk Kültür Merkezi, 8- Türk Dil Kurumu Başkanlığı, 9- Türk Tarih Kurumu Başkanlığı, 10- Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 11- Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 12- Türkiye Bilimler Akademisi Başkanlığı, 13- Türkiye Adalet Akademisi Başkanlığı, 14- Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, 15- Yakın ve Ortadoğu Çalışma Eğitim Merkezi, 16- Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, 17- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, 18- Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, 19- Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, 20- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü, 21- Vakıflar Genel Müdürlüğü, 22- Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, 23- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, 24- Türk Akreditasyon Kurumu, 25- Türk Standartları Enstitüsü, 26- Milli Produktivite Merkezi, 27- Türk Patent Enstitüsü, 28- Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 29- Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü, 30- Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, 31- Savunma Sanayi Müsteşarlığı, 32- Milli Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığı, 33- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 34- İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, 35- Ekonomik Kültürel Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı, 36- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, 37- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 38- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 39- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 40- Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü, 41- Doğal Afet Sigortaları Kurumu, 42- Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü, 43- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, 44- Ceza ve İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumu, 45- Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, 46- Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, 47- Yüksek İhtisas ve Araştırma

Hastanesi, 48- Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü, 49- Spor-Toto Genel Müdürlüğü, 50- Kefalet Sandıkları.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli *III sayılı cetvelde* yer alan (düzenleyici ve denetleyici) kamu idareleri: 1- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 2- Telekomünikasyon Kurumu, 3- Sermaye Piyasası Kurulu, 4- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 5- Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, 6- Kamu İhale Kurumu, 7- Rekabet Kurumu, 8- Şeker Kurumu, 9- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu, 10- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.

IV sayılı cetvelde yer alan sosyal güvenlik kurumları: 1- T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü, 2- Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, 3- Bağ-Kur Genel Müdürlüğü, 4- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 5- Ereğli Kömür Havzası Amele Birliği Biriktirme ve Yardım Sandığı Başkanlığı.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının sigortalı kapsamına aldığı kamu çalışanlarını değerlendirme yöntemi, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunundan daha farklı bir yapı göstermektedir. Başta belirtmiş olduğumuz üzere Emekli Sandığı Kanunu, bu kanunun uygulanacağı daire, kurum ve ortaklıkları sıraladıktan sonra, sayılan yerlerde çalışanlardan hangilerini iştirakçi sayacağını belirtilmiştir (ESK.12)⁵⁰. Ancak yeni tasarı doğrudan, çalışanlarının yasa kapsamına dahil olacağı idare kurumlarını sayma yolunu tercih etmiştir. Böylelikle, kendi özel yasalarında yer alan hükümlerle Emekli Sandığı ile ilişkilendirilenlerin ayrı ayrı tespit zorunluluğu da kalmamıştır⁵¹. Hemen belirtilmelidir ki bu yöntem, çalışanların tümünü kapsamaya gayret eden bir tasarı için doğal karşılanabilir. Zira mevcut düzenleme bazı kamu çalışanlarını, özel yasalarındaki hükümlerle ve genelde talepleri halinde iştirakçi sayarken, onların başka bir sosyal güvenlik kurumu kapsamında olma ihtimalini öngörmektedir. Ancak yeni tasarı ile böyle bir seçenek kalmayacağından, ilgili kamu idarelerinde çalışanlara bu tür bir seçim hakkı bırakma zarureti kalkmıştır.

Tasarının kamu çalışanlarını düzenleyen (c) bendinde yer alan “(a) ve (b) bentlerine göre sigortalı olmayı gerektirmeyecek şekilde sözleşmeli olarak çalışanlar...” ifadesi kanımızca çok anlaşılır değildir. Zira kamu idarelerinde iş akdi ile çalışanlar olsa da, kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanların bulunma ihtimali yoktur. Kaldı ki (b) bendi kapsamına girecek şekilde sözleşmeli çalışmaktan da ne anlaşılacağı açık değildir. Çünkü 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4.maddesinde kamu hizmetlerinin *memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler* eliyle görüleceği belirtilmiştir. Bunların arasında kendi ad ve hesabına bağımsız çalışanlardan söz edilmemektedir. Dolayısıyla bir karışıklığa sebep olmamak için mevcut

⁵⁰ Bkz.yuk.II.1.A.

⁵¹ Bkz.yuk.II.1.C.

ifade yerine hiç olmazsa “(a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlar...” şeklinde bir ifadenin daha uygun olacağı kanısındayız.

Bunun dışında, aynı düzenlemede yer verilen “*sözleşmeli olarak çalışanlar*” ifadesi de karışıklık yaratabilir bir anlam taşımaktadır. Zira tasarının hedef aldığı sözleşmeli çalışma, kamuda özel düzenlemeler bağlı bir statüdür. O nedenle anılan hükmün, ilgili yasalarda tanımlanan türden sözleşmeli çalışanları hedeflediğini anlatan bir ifadeye kavuşturulmasında yarar olduğu kanısındayız.

Tasarının 4.maddesinde düzenlenen ve (c) bendi kapsamında değerlendirilen bir başka grup daha bulunmaktadır. Buna göre, kuruluş veya personel kanunları gereğince seçimle veya atama yoluyla göreve gelenler; Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay nasp edilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylar ile fakülte veya meslek yüksek okullarında kendi hesabına okuduktan sonra ya da askerlik hizmetini müteakip muvazzaf subaylığa, astsubaylığa, uzman jandarmalığa⁵² veya uzman erbaşlığa geçirilenler hakkında da (c) bendi uygulanacaktır. Hemen belirtilmelidir ki, anılan son fıkra düzenlemesinde yer alan “muvazzaf subaylığa” ifadesindeki “muvazzaflık” kavramı, herhangi bir ayırıcılık taşımadığından sadece “subaylık” şeklinde de ifade edilebilir.

B. Sadece Bazı Sigorta Kollarından Yararlanabilecek Olan Sigortalılar

Kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının tümünden yararlanacak olanları 4.maddede belirleyen tasarı, 5.maddede sadece bazı sigorta kollarından hizmet alabilecek sigortalıları sıralamıştır. Birbirinden bağımsız bentler halinde sıralanan bu kimseler, 4.maddedeki zorunlu ve tam sigortalılardan sonra ikinci bir kategori oluşturmaktadır. Bu gruba dahil olanlar, zorunlu kısmi sigortalılar olarak tanımlanabilir. Ancak aşağıda da görüleceği gibi bunlardan bazıları, istekleri halinde sigortalılık kapsamlarını genişletebilmektedirler.

a. Hükümlü ve Tutuklular

Tasarının 5.maddesinin (a) bendindeki düzenlemeye göre ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan *hükümlü ve tutuklular* hakkında kısa vadeli sigorta

⁵² Daha önce kapsamda bulunmayan bu grup da tasarı ile kapsama dahil edilmiştir.

kolları uygulanacaktır⁵³. Bunlar ayrıca isteğe bağlı sigortalı da olabilmektedirler. Söz konusu hüküm, esasen Sosyal Sigortalar Kanununun 2.maddesinde yer alan hükmün tekrarı niteliğindedir (SSK.2/III).

Tasarının bu bölümünde işaret edilen kısa vadeli sigorta kolları, iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarıdır. Dolayısıyla “5/a” düzenlemesi, söz konusu hükümlü ve tutukluların genel sağlık sigortasından yararlanabilmelerini sağlayan bir hüküm değildir.

Hemen belirtmelidir ki, tasarının “3/c” maddesinde yer verilen kısa vadeli sigorta kolları tanımında geçen *hastalık sigortası* ifadesi, bu adı taşıyan bir sigortanın tasarıda bulunmaması karşısında karışıklık yaratabilir. Ancak bu ifade tasarıda, hastalığın sebep olduğu gelir kaybının telafisini sağlayan yardımları ifade etmek için kullanılmaktadır. Nitekim tasarının 16. maddesinde hastalığın, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan halleri kapsadığı belirtilmekte ve 17.maddede de bu konuda sağlanacak yardımlara işaret edilmektedir. Söz konusu yardımlar ise sadece parasal yardımlardır. Buna karşılık sağlık sigortası, sigortalı ile bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlıklı kalmalarını; iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sebebiyle hastalanmaları halinde tedavilerini, iş göremezlik hallerinin ortadan kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlamak amacıyla sağlık hizmetleri sunmaktadır (m. 87). Dolayısıyla tasarıyla “5/a” bendindeki kişilere sağlanan hastalık sigortası yardımı, hastalık nedeniyle ortaya çıkan gelir kaybını 17.maddedeki araçlarla telafi edilmesini ifade etmektedir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısının 5.maddesine göre sigortalı sayılabilen hükümlü ve tutukluların genel sağlık sigortasından yararlanabilmelerini sağlayan düzenleme, genel sağlık sigortalısını tanımlayan 84.madde yer almıştır. Gerçekten de söz konusu maddede, tasarının 4. ve 5.maddelerine göre sigortalı olanların genel sağlık sigortalısı sayılacakları açıkça belirtilmektedir.

b. Çıracak ve Öğrenciler

Tasarının 5.maddesine sadece bazı sigorta kollarından yararlanma hakkı verilen bir başka grup da *çırak ve öğrencilerdir*. Söz konusu hükme göre, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde beceri eğitimi gören öğrenciler ile yüksek öğrenimleri sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrenciler, kısa vadeli sigorta kollarına tabi tutulmaktadır. Anılan hüküm, Sosyal Sigortalar Kanununun “3/II.B” düzenlemesine paraleldir. Fakat tasarı ile bu kişilere analık sigortasından da yararlanma hakkı getirilmiştir. Zira yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere kısa vadeli sigorta kollarından biri de analıktır. Ancak bu uygulamaya anlam verebilmek mümkün değildir. Çünkü çıraklık ve öğrencilik, küçük yaşta

---

⁵³ Bkz.yuk.II.2.A.

mesleki eğitim almak isteyenler için belli yaşlara kadar sağlanmış bir hukuki statüdür. Bu durumdakilerin karşılaşılabilecekleri başka riskler varken analık riskinin sigortalanmasını, yeni sosyal güvenlik anlayışı ile açıklanabilmek mümkün değildir. Kanımızca bu durum, sigorta kolları ve yardımlarının tasarıda tek tek düzenlemek yerine kısa ve uzun vadeli sigorta kolları olarak genel bir başlık altında tanımlanmaya çalışılmasından kaynaklanmaktadır⁵⁴. Dolayısıyla, ilgililere sağlanacak sigorta kollarının ayrı ayrı belirtilmemesi, çırak ve öğrencilerde olduğu gibi, sosyal güvenliğin kapsamının şaşırtıcı mecralarda genişlemesine sebep olmaktadır.

Bununla birlikte tasarı ile sağlanan bir başka yenilik de *stajyerlere* getirilen sosyal güvencedir. Gerçekten de yüksek öğrenimleri sırasında zorunlu staja tabi tutulan öğrenciler, mevcut yapıda herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadıkları halde, tasarının “5/b” hükmü ile kısa vadeli sigorta kollarından yararlanabilir hale getirilmektedir (Mesleki Eğitim Kanunu 25). Analık sigortası ile ilgili tespitlerimizi saklı kalmak üzere bu durumun, tasarıyla sağlanan olumlu bir gelişime olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Hemen belirtmelidir ki, tasarıda *avukat stajyerlerine ve fahri tıp asistanlarına* bu faaliyet sürelerine ilişkin bir borçlanma imkanı getirilmiştir. Buna göre söz konusu tasarıya göre sigortalı olarak tescil edilmiş bulunanların, avukatlık stajını açıkta iken yapanların normal staj süreleri ve tıp doktorlarının fahri asistanlıkta geçen süreleri, kendileri veya hak sahiplerinin yazılı talepte bulunmaları ve belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırından, prime esas günlük kazancın alt ve üst sınırları arasında olmak üzere kendilerince belirlenecek günlük kazanç üzerinden hesaplanacak malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerini borcun tebliği tarihinden itibaren altı ay içinde ödemeleri şartı ile borçlandırılmaktadır (m.56/f, j).

c. Harp ve Vazife Malülleri

Tasarı harp ve vazife malülleri için özel bir hükmü içermektedir. 5.maddenin (c) bendine göre, harp malülleri ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu veya asayiş ve güvenliğin sağlanması ile ilgili kanunlara göre vazife malüllüğü aylığı bağlanmış olanlardan bu kanuna (tasarıya) tabi çalışanlar hakkında aylıkları kesilmeksizin kısa vadeli sigorta kolları uygulanacaktır⁵⁵. Ancak istekleri halinde bu kimseler uzun vadeli sigorta

⁵⁴ Ayrıca bkz. *Ömer Ekmekçi*, Emeklilik Sigortası Kanunu Tasarısı Taslağı Üzerine, Toprak İşveren, Mart 2005, 9, 10.

⁵⁵ 3713 sayılı yasanın 21.maddesine göre, memur ve kamu görevlilerinden yurtiçinde ve yurtdışında görevlerini ifa ederlerken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı terör eylemlerine muhatap olarak yaralanan, sakatlanan, ölen veya öldürülenler hakkında 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

kollarından da yararlanabileceklerdir.

Söz konusu hükümle Emekli Sandığı Kanununda yer alan düzenlemede değişikliğe gidilmiştir. Anılan yasanın 99.maddesine göre, “... *vazife malullüğü ... aylığı ... alanlardan; hiçbir şarta bağlı olmaksızın emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenlerin, aylıklarının tamamı, bu vazifelere tayinleri tarihini takibeden ay başından itibaren kesilir ... Bu vazifelerden ayrılanların kesilen aylıklarının ayrıldıkları tarihi takibeden ay başından itibaren müstahak olmaları şartıyla ödenmesine başlanır ...*”. Madde hükmünden de anlaşılacağı gibi daha önce çalışmaları (tayin edilmeleri) sebebiyle aylıkları kesilen bu kimselerin aylıkları, tasarıdaki “5/c” hükmü karşısında çalışmaları halinde bile artık kesilmeyecektir. Tasarıdaki bu yeni düzenleme, harp ve vazife malulleri için gelen çok olumlu bir gelişmedir. Bu şekli ile harp ve vazife malullüğü aylıkları adeta devletin sosyal yardımı haline dönüştürülmüş olmaktadır.

d. Yabancı Uyruklu Öğretim Elemanları

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının “5/d” bendine göre, karşılıklılık esasına dayalı olarak ikili sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç, yüksek öğretim kurumlarında çalıştırılan yabancı uyruklu öğretim elemanları ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görevlendirilen yabancı uyruklu öğretmenler hakkında da sadece kısa vadeli sigorta kolları uygulanacaktır. Fakat istekleri halinde bu kişilere de uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabilme imkanı sağlanmıştır.

e. Sosyal Güvenlik Destek Primine Tabi Olanlar

Tasarının sadece bazı sigorta kollarından yararlandığı son grup, sosyal güvenlik destek primi ödeyenlerdir. Buna göre sosyal güvenlik destek

---

hükümleri uygulanır. 2330 sayılı yasanın 4.maddesine göre, bu kanun kapsamına girenlerden, sakatlanarak bağlı oldukları sosyal güvenlik mevzuatına göre emekliye sevk edilenlere *görev malullüğü aylığı* bağlanır. Emekli aylığı almakta iken sakatlananların almakta oldukları aylıkları görev malullüğü aylığına dönüştürülür. Ölenlerin kendilerine bağlanması gereken görev malullüğü aylığı, dul ve yetimlerine intikal ettirilir. Bu madde gereğince ilgili sosyal güvenlik kurumlarınca kendi mevzuatlarına göre bağlanan aylıklar, (5434/64'den yararlananlar hariç) % 25 artırılarak ödenir. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayanların sakat kalmaları halinde, öğrenim durumlarına göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 36. maddesi hükümlerine göre belirlenecek giriş derece ve kademeleri üzerinden (Öğrenimi bulunmayanların ilkökul mezunu gibi) kendilerine, ölümlerinde dul ve yetimlerine 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre Emekli Sandığına görev malullüğü aylığı % 25 artırılarak bağlanır. Bu madde hükümlerine göre Emekli Sandığına artırılarak bağlanacak aylıklar; hiçbir suretle aynı derece, kademe ve ek göstergedeki emsaline 5434 sayılı Kanunun 2177 sayılı Kanunla değişik 64. maddesi (e) fıkrasının son bendi gereğince bağlanması gereken miktarlardan fazla olamaz.

primine tabi olanlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları uygulanabilecektir (m.5/e). Sosyal Sigortalar Kanununa göre halen haklarında yalnız iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanan bu kişilere artık, kısa vadeli sigorta kollarının tümü sunulacaktır (SSK.II.C/2). Bu anlamda söz konusu kimseler, hastalık ve analıktan sigortalarından da yararlanma hakkını elde etmiş olmaktadır.

Hemen belirtilmelidir ki halen sadece SSK ve Bağ-Kur'da uygulanan sosyal güvenlik destek primi, tasarının 41.maddesi ile yaşlılık aylığa alırken çalışmak isteyen herkese uygulanır hale gelmiştir (SSK.63/B, BağK.ek.20)⁵⁶. Dolayısıyla, sosyal güvenlik destek primine tabi olanlarla ilgili tasarının "5/e" hükmü çok daha kapsamlı bir uygulama kazanmıştır.

Ancak Sosyal Sigortalar Kanunu, sosyal güvenlik destek primi ödeyenlerle ilgili istisnai bir düzenleme daha içermektedir. Buna göre, kendi kanunlarına göre görev malullüğü aylığı bağlanmış olanlar kurumdan yazılı talepte bulunurlarsa, talep tarihini takip eden aybaşından itibaren, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanabilmektedirler (SSK.II.c.son). Anılan düzenlemeye karşılık gelen hüküm, tasarının yukarıda yer verdiğimiz "5/c" bendinde yer almaktadır⁵⁷.

2. Zorunlu Sigortalı Sayılmayanlar

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının uygulanmasında sigortalı sayılmayacak olanları da belirlemiştir (m.6). Buna göre;

a) *İşverenin işyerinde ücretsiz çalışan eşi*: Anılan hükme dahil olan eş, tıpkı Sosyal Sigortalar Kanununda sigortalı sayılmayanlarda olduğu gibi burada da sigortalı sayılmamıştır (SSK.3/I.B).

b) *Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü derece dahil bu dereceye kadar hısımlar arasında ve aralarına dışardan başka kimse katılmaksızın yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar*: Sosyal Sigortalar Kanunundaki hükme paralel olarak kapsam dışında bırakılmıştır (SSK.3/I.C).

c) *Ev hizmetlerinde süreksiz olarak çalışanlar ile ev hizmetlerinde hizmet akdi ile sürekli çalışmasına rağmen haftalık çalışma sürelerinin 4857 sayılı Kanunda belirtilen sürelerden az olması nedeniyle aylık kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olanlar*: Ev hizmetlerinde çalışanlara ilişkin ifade bir değişiklik içermektedir. Sosyal Sigortalar Kanununda yer alan düzenleme "...Ev hizmetlerinde çalışanlar (ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç)..." şeklindedir (SSK.3/I.D).

⁵⁶ Ayrıca bkz. Tasarı geç.m.31.

⁵⁷ Tasarının 63.maddesinin 2.fıkrasına göre, harp malullüğü aylığı alanların sigortalı olarak çalışmaya başlamaları halinde bu aylıkları kesilmez.

Tasarıdaki hükmün ilk kısmı, ifadesi farklı olsa da mevcut düzenlemenin tekrarı niteliğindedir. Ancak tasarının bu düzenlemesinin ikinci kısmı tümüyle yenidir. Buna göre aslında zorunlu sigortalılık kapsamında yer alması gereken bazı çalışanlar, salt çalışma süreleri az olduğu için ve bu sebeple kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının altında kaldığından sigortalı sayılmamaktadır. Hükmün düzenleniş şeklinden, içerdiği iki şartın beraber aranacağı sonucu çıkmaktadır. Yani hem çalışma süresi İş Kanununda belirtilenlerin altında olacak, hem de bu çalışma süresi sebebiyle kazancı söz konusu sınırın altında kalacak. Aksi halde, yani şartlardan salt birinin yokluğu, örneğin kısmi süreli çalışıyor olmasına rağmen kazancının prime esas kazanç sınırı altında kalmaması, onu kapsam dışında bırakmayacaktır.

Acaba tam süreli çalıştığı halde, elde ettiği kazancı anılan prime esas kazancı geçmeyenler için de aynı şeyi söylemek mümkün müdür ? Bu bağlamda tam süreli çalışanlara asgari ücretin altında ödeme yapılamayacağı kuralından hareketle, böyle bir çalışmanın olamayacağı iddia edilebilir. Yasal durum bu şekilde olsa da gerçekte, asgari ücretin altında kazanan çok sayıda çalışan olduğu bilinmektedir.

Kanımızca tasarının söz konusu hükmü, kayıt dışında olduklarından asgari ücretten yararlanamayanları bir de salt bu nedenle zorunlu sosyal güvenlik kapsamı dışına itmektedir. Böylelikle, mevcut düzenlemelerin getirdiği zorunlu sigortalılık imkanı bu çalışanlar açısından ortadan kaldırılmaktadır. Zira kendilerine asgari ücretin altında ücret verilenler, Sosyal Sigortalar Kanununa dayanarak açacakları hizmet tespiti davaları ile, sigortalılık haklarını geçmişe dönük olarak kazanabilmektedirler (SSK.79). Ancak tasarının getirdiği bu düzenleme, halen zorunlu sigortalılık kapsamında bulunmaları sebebiyle hizmet tespit davası açma hakkı bulunan bu çalışanların bundan böyle söz konusu imkandan yararlanabilmelerine engel olmaktadır. Zira tasarının 117.maddesinde düzenlenmiş olan hizmet tespiti davasından sadece, tasarının yeniden tanımladığı (zorunlu) sigortalılar yararlanabilmektedir.

d) *Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay okulu öğrencileri:* Bu durumda geçen süreler için tasarının “56/c” bendinde borçlanma imkanı getirilmiştir.

e) *Yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş nam ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler:* Anılan düzenleme Sosyal Sigortalar Kanununun “3/I.G” bendi ile aynı şekilde düzenlenmiştir.

f) *Resmî meslek ve sanat okulları ile yetkili resmi makamların izniyle kurulan meslek veya sanat okullarında ve yüksek okullarda tatbiki mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler:* Hükmü, Sosyal Sigortalar Kanununun “3/I.H” bendinin tekrarı olarak düzenlenmiştir.

g) *Sağlık hizmet sunucuları tarafından işe alıştırılmakta olan hasta veya mahuller:* Bu düzenleme de Sosyal Sigortalar Kanunundan alınmıştır ve “3/I.J” bendinin tekrarı niteliğindedir.

h) *18 yaşını doldurmamış olanlar:* Gerek 2925 sayılı Tarım SSK, gerekse 1479 sayılı Bağ-Kur yasasında sigortalı kapsamı dışında bırakılanları ifade eden bu düzenleme, anılan yasalardaki hükümlerin tekrarı olarak tasarıda yer almıştır (2925/4.a, BağK. 24/II.a).

Tasarıda, bir meslek veya sanat okulunu bitirenlerden 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre mahkemece ergin kılınmak suretiyle öğrenimleriyle ilgili görevlerde çalışanlar hakkında 18 yaşın bitirilmiş olması şartı aranmayacağı da ayrıca belirtilmiştir (m.6/III). Bu hüküm, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 40.maddesine paraleldir. Anılan düzenlemeye göre “ Genel olarak 18 yaşını tamamlayanlar Devlet memuru olabilirler. Bir meslek veya sanat okulunu bitirenler en az 15 yaşını doldurmuş olmak ve Türk Medeni Kanununun 12 nci maddesine göre kazai rüşt kararı almak şartıyla Devlet memurluklarına atanabilirler.” Devlet Memurları Kanununun bu düzenlemesi, içeriğinden de anlaşılacağı gibi memuriyete girişe ilişkindir. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, anılan hükümden hareketle meslek veya sanat okullarını bitirenlere mahkeme kararı ile reşit sayılmaları halinde sigortalı olabilmeye imkanı sağlamaktadır⁵⁸. Böylelikle memuriyete giriş için getirilmiş olan bir düzenleme, sosyal güvenlik anlamında çok daha kapsamlı bir uygulama alanına kavuşmuştur.

Tasarının bu düzenlemesi, Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girenlerle ilgili önemli bir değişiklik yaratmaktadır. Zira yürürlükte olan yasa, 18 yaşını doldurmamış olanların Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girmelerini engelleyen bir hüküm yoktur. Aksine, bu durumdakilere sağlanmış önemli bir imkan bulunmaktadır. Sosyal Sigortalar Kanununun 60/G maddesine göre, 18 yaşından önce malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdıkları tarihte başlamış kabul edilmekte ancak, bu tarihten önceki süreler için ödenen malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilmektedir⁵⁹. Oysa tasarının burada yer verdiği hüküm sözü edilen imkanı tümüyle kaldırmıştır. Zira, 18 yaşını doldurmamış olanların sigortalı sayılmayacak olması, onların prim ödeme imkanlarını ortadan kaldıracaktır. Kaldı ki tasarı bu düzenlemeyi yaparken aynı zamanda, 52.maddesinde yer verdiği hükümle de çelişkiye düşmüştür. Gerçekten de Sosyal Sigortalar Kanununun 60/G maddesine paralel kaleme alınan 52/II hükmü şu düzenlemeyi içermektedir: “Bu Kanunun (tasarının)

⁵⁸ Türk Medeni Kanununun 12.maddesine göre, 15 yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.

⁵⁹ Sosyal Sigortalar Kanununa tabi sigortalıların, 18 yaşından önceki sürelerini borçlanılamayacaklarına ilişkin düzenlemeler için bkz. SSK.geç.38, geç.44, geç.80.

uygulanmasında 18 yaşından önce malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdukları tarihte başlamış kabul edilir. Bu tarihten önceki süreler için ödenen malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilir.” Görüldüğü gibi tasarı önce 6.maddede yer verdiği düzenleme ile 18 yaşından önceki süreleri sigortalı saymamış, daha sonra 52.maddesindeki hükmü ile 18 yaşından önce ödenen primlere sonuç bağlamıştır. Bu durum karşısında, hiç olmazsa kendi içinde tutarlı olabilmesini sağlamak için tasarının “6/h” düzenlemesinin Sosyal Sigortalar Kanununa tabi olanları ifade eden “4/a” hükmünü dışarıda bırakan bir ifadeye kavuşturulması gereklidir.

ı) *Kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süresiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler:* Bu düzenleme Tarım SSK ve Tarım Bağ-Kur Kanunları kapsamındaki sigortalıları tanımlamaktadır.

Gerçekten de 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu 2.maddesine göre: “...süresiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlar istekte bulunmaları kaydıyla bu kanuna göre sigortalı sayılırlar...”. Tasarının bu hükmü, Tarım SSK Kanunu kapsamında sigortalı olabilenlerden, prime esas kazancı yasal sınırın altında kalanları sigortalı saymamaktadır. Dolayısıyla, prime esas kazancı bu sınırı geçenler sigortalı olabilmektedir. Sözü edilen zorunlu sigortalılık dışında bırakma uygulaması, kayıt dışı çalışmayı teşvik edebilecek bir düzenleme niteliğindedir. O nedenle bu uygulamadan beklenen sonucun alınabilmesi için gelir ve yoksulluk değerlendirmesinin güvenilir ve sağlıklı bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır⁶⁰.

Bu durum tasarının isteğe bağlı sigortalılığı düzenleyen 69.maddesi dikkate alındığında önemli bir değişiklik değilmiş gibi görülebilir. Zira mevcut 2925 sayılı yasada da isteğe bağlı olarak düzenlenen tarım SSK sigortalılığı, kazancı yasal sınırın altında kalanlar için tasarının 69.maddesinde yer verilen hükümle isteğe bağlı sürdürülebilmektedir. Ancak söz konusu kişiler için sigorta niteliğinde bir paralellik sağlasa da, tasarının burada incelediğimiz “6/1” hükmünde, sigorta yardımları konusunda bir geriye gidiş söz konusudur. Zira, tarım sigortalılarına 2925 sayılı yasa ile sağlanan yardımlar sadece uzun vadeli sigorta yardımları değildir. 2925 sayılı yasanın ikinci bölümünde düzenlenen yardımlar arasında, iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası yardımları, yani kısa vadeli sigorta

⁶⁰ Yusuf Alper, Türk Emeklilik Sisteminde Reform, Mercek, Ocak 2005, 113. Aynı yönde bkz. Can Tuncay, Türk Emeklilik Sisteminde Reform Projesinin Değerlendirilmesi, Çimento İşveren, Mart 2005, 7.

kolları da bulunmaktadır. Oysa anılan gruba isteğe bağlı sigortalılık imkanı sağlayan tasarının 69.maddesi yalnız uzun vadeli sigorta hizmeti sunmuştur. Tasarının sağlık sigortalılarını düzenleyen 84.maddesi, isteğe bağlı sigortalıları da kapsama aldığından mevcut yasanın 13.maddesinde düzenlenen hastalık sigortası açısından bir kayıp olmadığı söylenebilir. Ancak aynı şeyi sadece zorunlu sigortalıları kapsayan *iş kazası ve meslek hasatlığı* sigortası için söyleyebilmek mümkün değildir.

Bununla beraber hemen belirtilmelidir ki tasarının “6/1” düzenlemesinin tarım sigortalıları için sağladığı olumlu bir gelişme de bulunmaktadır. Gerçekten de mevcut tarım sigortalıları için 2925 sayılı yasadaki kaynaklanan sigortalılık, bu kimselerin isteğine bırakılmıştır. Prim ödemeleri de halen yıllık 180 gün üzerinden sürdürülmektedir (2925/32)⁶¹. Oysa tasarının prime esas kazanç sınırını aşan süreksiz (özel sektör) tarım işçilerine ilişkin özel bir düzenlemesi yoktur. Bu durumda söz konusu işçilerin 180 günün üzerinde sigorta primi ödeyebilmeleri mümkün hale gelmiş görünmektedir.

Prime esas kazanç sınırı altında gelir elde eden tarım işçilerinin sigortalı sayılmayanları, özel sektör işçileridir. Tasarının “6/1” hükmünde yer verilen “*Kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar...*” ifadesi, tıpkı mevcut SSK.3/I.A.a’da olduğu gibi, kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde çalışanları sürekli-süreksiz çalışıyor olmalarına bakmadan kapsama dahil etmiştir.

Tasarının “6/1” düzenlemesinde değinilen ikinci grup tarım Bağ-Kur sigortalılarıdır. Tıpkı tarım SSK sigortalıları gibi bunların kazançlarının da yasal sınırın altında kalması halinde sigortalı sayılmayacakları düzenlenmiştir. 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa göre sigortalı sayılanlar, herhangi bir işverene iş akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunanlardır (2926/2). Söz konusu sigortalılık zorunlu niteliktedir (2926/5). 2926 sayılı yasa, kapsamına aldığı sigortalılara sadece uzun vadeli sigortalılık imkanı sunmaktadır. Tasarının “6/1” düzenlemesi ise tarım Bağ-Kur sigortalılarından, kazançları yasal sınırın altında kalanları zorunlu sigortalılıktan çıkarmıştır. Fakat istekleri halinde bu kimselerin, tasarının 69. maddesinde yer verilen isteğe bağlı sigortalılık imkanlarından yararlanabilecekleri belirtilmiştir.

Ancak prime esas kazançlarına göre ister zorunlu ister isteğe bağlı olsunlar, yukarıda belirtilen kimselerin tümü tasarının “84/a” düzenlemesi gereğince sağlık sigortasından yararlanabileceklerdir.

i) *Niteliği itibarıyla bir kişinin bir gün içinde yapabileceği işlerde yevmiyeli olarak çalışanlar,*

⁶¹ Yasanın 32.maddesine göre, tarım sigortalıları için prim hesabına esas gün sayısı, her ay için 15, bir tam yıl için 180 gündür.

j) *Kendi nam ve hesabına çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup esnaf ve sanatkar siciliyle birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşlarına usulüne uygun olarak kayıtlı olanlardan, aylık kazançlarından bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler:* Yürürlükteki 1479 sayılı Bağ-Kur Kanununda sigortalılar, vergi mükellefi olanlar ve vergiden muaf olanlar şeklinde iki kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre "...Esnaf ve sanatkarlar ile diğer bağımsız çalışanlardan ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile gelir vergisinden muaf olanlardan Esnaf ve Sanatkar Sicili ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar...Bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar." (BağK.24/I.a). Tasarının "6/j" hükmü, söz konusu vergiden muaf bağımsız çalışanlardan kazancı yasal sınırın altında kalanları zorunlu sigortalılık kapsamından çıkarmıştır. Söz konusu kimselere istekleri halinde, tasarının 69.maddesinden yararlanarak isteğe bağlı sigortalılık imkanı sunulmaktadır. Ancak yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi burada da, mevcut düzenlemede zorunlu sigortalı olarak kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının tümünden yararlanma imkanı olan bu kimselerin, sadece uzun vadeli sigorta kolları ile sağlık sigortasından yararlanması söz konusu olacaktır.

Buraya kadar yer vermeye çalıştığımız açıklamalardan da anlaşılacağı gibi tasarı, kazançlarının yasal prime esas kazancın altında gördüklerini zorunlu sigortalı olmaktan çıkarmakta, onları isteğe bağlı sigortalı olmaya yöneltmektedir. Nitekim 6.maddenin gerekçesi de bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır. Söz konusu gerekçeye göre 6.maddede, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının uygulanmasında kimlerin sigortalı sayılmadığı belirtilerek, 4. maddenin uygulanmasında tereddüde neden olabilecek kişi ve çalışma ilişkileri belirtilmiştir. Ayrıca yine gerekçeye göre, kendi nam ve hesabına çalışanlardan tarımsal faaliyet gibi düzenli bir gelir ilişkisine dayanmayanlar ile gelir vergisinden muaf olan küçük esnaf ve ev hizmetlerinde çalışanlar yıllık ya da aylık gelirlerinin net tutarının asgari ücretin altında olması halinde, zorunlu sigorta kapsamından çıkartılmıştır.

Tasarının bu uygulamasının hangi gerekçeye dayandığı da, gerekçede belirtilmiştir. Buna göre zorunlu sigortalılık kapsamından çıkarılanların zaten yetersiz gelirlerinden ayrıca sigorta primi kesintisi yapılarak, sigorta priminden dolayı maddi sıkıntılarının artmaması düşünülmüş, yatıramadıkları primlerinden dolayı bir de gecikme zammı ödemek gibi bir külfetle karşılaşmamaları amaçlanmıştır. Bu kişilerin talepleri halinde isteğe bağlı sigortaya tabi olarak sosyal güvenlik haklarından yararlanmaları mümkün kılınmıştır.

3. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Tasarının 6.bölümünde isteğe bağlı sigortalılığa yer verilmiştir. Bu düzenlemelerle, zorunlu sigortalılık kapsamında bulunmayanlara isteğe bağlı sigortalı olabilme imkanı sağlanmaktadır. Söz konusu sigortalılık sadece uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmayı sağlayan bir sigortalılık olarak tanımlanmıştır (m.69).

Kanımızca, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının 69.maddesindeki düzenleme, 84.madde ile çelişen bir ifade taşımaktadır. Genel sağlık sigortalısını tanımlayan bu maddede, tasarının 4 ve 5.maddelerine göre sigortalı sayılanlar dışında isteğe bağlı sigortalılar da sayılmıştır. Yani isteğe bağlı sigortalıların genel sağlık sigortasından yararlanabilecekleri açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla 69.maddedeki ilk fıkra hükmü, 84.maddeyi de kapsar şekilde yeniden kaleme alınmalıdır.

Tasarının 69.maddesinin ilk fıkra hükmü, aynı bölümünde yer alan 72.madde ile de çalışmaktadır. Burada, daha önce yalnız uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabileceği söylenen isteğe bağlı sigortalılardan kesilecek sağlık sigortası priminden söz edilmektedir. Oysa tasarıda, sağlık sigortası uzun vadeli sigorta kollarından değildir.

Söz konusu çelişkiler, mevcut tasarının aslında iki ayrı yasa taslağının birleşiminden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Tasarısı, Emeklilik Sigortaları Yasa Taslağı ile Genel Sağlık Sigortası Yasa Taslağının birleşiminden oluşturulmuştur. Dolayısıyla, aslında genel sağlık sigortasını içermeyen Emeklilik Yasa Taslağının kurgusunda genel sağlık sigortası, doğal olarak uzun ve kısa vadeli sigorta kolları tanımlamalarına alınmamıştır. Aynı durum Emeklilik Yasa Taslağı içindeki tüm tanımlama ve atıflar için de geçerlidir. Ancak bu taslakların birleşimi sonrasında oluşan yeni tasarıda genel sağlık sigortası, uzun ve kısa vadeli sigorta kolları dışında ayrı bir sigorta kolu görüntüsü vermekte ve bahsi geçen çelişkilere yol açmaktadır.

İsteğe bağlı sigortalılığın şartları 70.maddede belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre isteğe bağlı sigortalı olabilmek için, her şeyden önce zorunlu sigortalı durumunda olmamak gereklidir. Bunun dışında kendi çalışmaları nedeniyle aylık bağlanmış olanlara da isteğe bağlı sigortalılık imkanı tanınmamıştır. Nitekim bu son şart, mevcut sosyal güvenlik yasalarında da yer almaktadır (SSK.85/A.b; Bağ-Kur 24/II.c, 79/I; ESK.12/son). Tasarının isteğe bağlı sigortalılık için aradığı diğer şartlar ise 18 yaşını doldurmuş bulunmak ve isteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Sosyal Güvenlik Kurumuna başvuruda bulunmaktır.

İsteğe bağlı sigortalılık, müracaatın kurum kayıtlarına intikal ettiği tarihi takip eden aybaşından itibaren başlamaktadır. Ancak isteğe bağlı sigortanın başladığı tarihte, 4. maddeye göre sigortalı olmayı gerektirecek çalışması bulunduğu tespit edilenlerin isteğe bağlı sigortalılıkları, bu

çalışmanın sona erdiği tarihi takip eden aybaşından itibaren başlamış sayılacaktır. Bu durumda, zorunlu sigortalılıkla çakışan isteğe bağlı prim ödenen süreleri iptal edilecek, bu süreye ilişkin ödenen primler faizsiz iade edilecektir.

Bu sigorta imkanından yararlanmak isteyenler, tasarının 112.maddesinde düzenlenen prime esas kazancın alt sınırı ile üst sınırı arasında belirleyecekleri kazanç üzerinden prim ödeyeceklerdir⁶². Primlerin %12'si sağlık için alınmakta ve toplamı, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları için ödenenlerle birlikte %32'ye ulaşmaktadır (m.72). Mevcut sistemde malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları için ödenen sigorta primi Sosyal Sigortalar ve Bağ-Kur'da %20, Emekli Sandığında ise %16 olarak uygulanmaktadır (SSK.85/C; Bağ-Kur. 49; ESK.14/a)⁶³. Sağlık sigortası prim oranları ise Sosyal Sigortalar Kanununda %5'i sigortalıya ait olmak üzere %11, Bağ-Kur'da ise %20'dir (SSK.73/B; Bağ-Kur. 49). Rakamlardan da anlaşılacağı üzere, sigorta prim oranlarında bir gerileme söz konusudur.

Tasarıya göre isteğe bağlı sigortalı olan, bakmakla yükümlü olunan kişi dahi olsa, genel sağlık sigortası primini ödemekle yükümlüdür (m.72/III). *Bakmakla yükümlü olunan kişi* tasarının 3.maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre anılan kavram, genel sağlık sigortalısının; Sigortalı sayılmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almayan eşini; Sigortalı sayılmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almayan çocuklarından; 18 yaşını, orta öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu kanuna (tasarıya) göre malul olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını; Sigortalı sayılmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almayan ve geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen ana ve babasını ifade etmektedir.

Yürürlükte bulunan mevzuatta bakmakla yükümlü olunan kişi kavramı Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Kanunlarında kullanılmaktadır⁶⁴. Ancak bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda yasal bir tanıma rastlanmamıştır. Sosyal Sigortalar Kanununda ise geçindirmekle yükümlü olunan kişi kavramına yer verilmektedir⁶⁵. Yasanın 106.maddesinde ise sigortalının *geçindirmekle yükümlü olduğu kişiler* belirtilmiştir. Bunlar: Diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmayan ya da gelir veya aylık almayan eşi; 18 yaşını veya ortaöğrenim yapıyorsa 20 yaşını, yüksek öğrenim yapıyorsa 25 yaşını doldurmamış veya 18 yaşını doldurmuş olup da çalışmayacak durumda malul erkek çocukları ile yaşları ne olursa olsun evli

⁶² Anılan 112.maddenin ilk fıkrasına göre, bu Kanun (tasarı) gereğince alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı, asgarî ücretin otuzda biri, üst sınırı ise günlük kazanç alt sınırının 6,5 katıdır.

⁶³ Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları priminin % 9'u ,sigortalı hissesi, % 11'i de işveren hissesidir (SSK.73/D).

⁶⁴ Bkz. Bağ-Kur ek.11; ESK.ek.56, ek 80, geç.139.

⁶⁵ Bkz. 35, 36, 40, 42, 63, 90, 106, ek 32, ek 37.

bulunmayan ve sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmayan veya bunlardan aylık yahut gelir almayan kız çocukları⁶⁶; Geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen ana ve babasıdır.

Görüldüğü gibi tasarıda kullanılan bakmakla yükümlü olunan kişi kavramı büyük ölçüde Sosyal Sigortalar Kanununun 106.maddesine paraleldir. Ancak mevcut düzenlemede geçindirmekle yükümlü olunan ya da bakmakla yükümlü olunanların isteğe bağlı sigortalılık halini düzenleyen ayrı bir hüküm yoktur. Kaldı ki mevcut isteğe bağlı sigortalılık düzenlemeleri sağlık sigortası hizmeti sunmadığı için böyle bir düzenlemeye gerek de bulunmamaktadır.

Ancak bu konuda bir başka sorun da, söz konusu geçindirmekle veya bakmakla yükümlü olunan kişilerin isteğe bağlı sigortalılığı halinde, kendilerine bakan ya da geçindiren kimselerden aldıkları sağlık yardımını almaya devam edip edemeyecekleridir. SSK ve Bağ-Kur'daki düzenlemeler bakıldığında, bakmakla veya geçindirmekle yükümlü olunan eş, çocuk ya da ana-babanın isteğe bağlı sigortalı olabilmesi mümkündür. Yine aynı düzenlemeler, bu kimselere bakılmakla ya da geçindirilmekle yükümlü olmaları halinde sağlık yardımı verilebilmesine de izin vermektedir. İsteğe bağlı sigortaya girmeleri de bu duruma etki etmemektedir. Dolayısıyla tasarıda getirilen düzenleme, isteğe bağlı sigortalılara sağlık yardımı alabilme imkanı getirmesi açısından olumlu olmuştur. Ancak bunu seçen bakılmakla ya da geçindirilmekle yükümlü olunanlar artık, bu durumlarıyla alabildikleri sağlık yardımlarını bundan böyle alamayacaklardır. Zira tasarı kendilerine genel sağlık sigortasından doğrudan yararlanma imkanı getirmektedir.

İsteğe bağlı sigorta priminin, sigortalı tarafından belirlenecek gün sayısı esas alınarak ait olduğu ayın sonuna kadar ödenmesi zorunludur. İlgili ay içinde ödenmeyen isteğe bağlı sigorta primleri, bu kanunun (tasarının) uygulanmasında prim ödeme gün sayısının hesabında dikkate alınmayacaktır (m.72/II).

Tasarıda, Sosyal Sigortalar Kanununun 85/D maddesine paralel olarak, isteğe bağlı sigortalılığın sona erme sebepleri de belirtilmiştir (m.73). Buna göre isteğe bağlı sigortalılık, 4.madde kapsamında zorunlu sigortalı çalışmaya başlamakla sona erer. Ancak kısmi süreli çalışmalarda bu duruma engel olunmuştur (m.73/a). Böylelikle kısmi çalışanların bu çalışmaları ile elde ettikleri zorunlu sigortalılık süresi dışında kalan boştaki sürelerinin, isteğe bağlı doldurulmasına imkan yaratılmaya çalışılmıştır. Bunların dışında isteğe bağlı sigortalılığı sona erdirmeye talebi, aylığa veya toptan ödemeye hak kazanmış olmak şartıyla talep, ölüm ve genel sağlık sigortası priminin üst

⁶⁶ Geçici iş göremezlik ödeneği verilmesine hak kazanılan tarihten önce, sigortalı tarafından evlat edinilmiş, tanınmış veya nesebi düzeltilmiş, yahut babalığı hükme bağlanmış çocuklar da bu fıkra kapsamına girerler (SSK.106/son).

üste iki aydan fazla süre ile ödenmemesi, isteğe bağlı sigortayı sona erdirmektedir (m.73/b, c, d, e).

Tasarıda, çok sık yargıya intikal eden ve isteğe bağlı sigortanın sona erip ermediği tartışmalarını yaratan olayları asgariye indiren SSK.85/E düzenlemesi de yer almıştır. Buna göre kendi talebiyle isteğe bağlı sigortalılığını sona erdirenlerin aynı sigortayı yeniden başlatabilmeleri için (prim yatırmalarının yeterli sayılmaması amacıyla) kuruma yeniden müracaatta bulunmaları gereklidir (m.73/son). Böylelikle sigortalılık sona erdiği halde yapılan ödemelerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda yeni tartışmalara engel olunmaktadır.

4. Topluluk Sigortası

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, sigortalıları tanımlarken ayrıca topluluk sigortasına yer vermemiştir. Bunu doğal karşılamak gerekir. Zira topluluk sigortası, durumları gereği sosyal güvenceden yararlanamayanlara sağlanmış bir imkandır. Bu durumdakiler halen, Sosyal Sigortalar Kurumu ile sözleşmeler yaparak, uygun gördükleri sigorta yardımlarını almaktadır. Anılan sigorta imkanından yararlanan çok sayıda kuruluş bulunmaktadır. Kayıtlarının bölgelerde tutuluyor olması sebebiyle bu kuruluşların adlarını Sosyal Sigortalar Kurumundan öğrenebilmek mümkün olmamıştır. Ancak *barolar* ve *noterler* birliği bunların en bilinenleri arasındadır. Ayrıca, Türkiye ile *sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerin* yurtdışındaki işyerlerinde çalışmak üzere giden Türk işçilerine de bu imkandan yararlanma hakkı verilmiştir. Fakat 29.7.2003 tarih ve 4958 sayılı yasa ile yapılan ek sonrası aynı kişilere SSK isteğe bağlı sigortalılık hakkı da sağlanmıştır (SSK.85/E). O nedenle anılan kişilerin bir kısmı halen topluluk sigortasında olsa da bazıları isteğe bağlı sigortalı durumundadır.

Belirtilenlerden de anlaşılacağı üzere sosyal güvenlik sistemimiz içinde çok sayıda topluluk sigortasından yararlanan kişi bulunmaktadır. Tasarı, bu güne kadar topluluk sigortası imkanından yararlanmış olanların yeni tasarı karşısındaki haklarını düzenleyen bir hüküm getirmiştir. Geçici 19. maddede yer alan hükme göre, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun mülga 86. maddesi hükmüne göre topluluk sigortasına tabi olanların ödedikleri iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri genel sağlık sigortası dahil bu kanuna (tasarıya) göre ödenmiş sayılacaktır. Bu süreler yatırıldıkları sigorta kolları bakımından başlangıç süresi ve prim ödeme gün sayısı olarak kabul edilecektir. Bunlardan iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarına prim ödeyenler bu kanunda (tasarıda) belirlenen kısa vadeli sigorta kolları primini ödemeleri; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyenler ise, bu primleri ödemeyi sürdürüp malullük, ölüm, yaş ve çalışma sürelerine ilişkin

şartları yerine getirmiş olmak suretiyle kısa ve uzun vadeli sigorta kolları için bu kanunda (tasarıda) belirlenen yardımlardan yararlanabileceklerdir (Tasarı 33, 44, 111/a, geçici 27/a, b). Yine geçici 19.maddeye göre, topluluk sigortasına tabi olanlardan isteyenler bu kanunun (tasarının) yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde verecekleri dilekçe ile topluluk sigortasından ayrılarak isteğe bağlı sigortaya devam edebileceklerdir.

Tasarı mevcut topluluk sigortalılarının durumunu düzenlerken, tasarı sonrasında daha önceden bu imkana sahip olanlar için nasıl bir yol izleneceğine yer vermiştir. Örneğin daha önce topluluk sigortasına tabi bir avukatın tasarı sonrası durumu belirlenmiş ancak tasarı yasalastıktan sonra çalışmaya başlayacak yeni bir avukatın durumu düzenlenmemiştir. Bu durum karşısında kanımızca, söz konusu kişilerin çalışma şekilleri tasarının 4.maddesine göre değerlendirilecektir. Bu bağlamda zorunlu sigortalı olup olmayacaklarına karar verilecektir. Örneğin biraz önce belirtmiş olduğumuz yeni avukat, tasarının “4/b” kapsamında değerlendirilerek zorunlu sigortalı sayılacaktır.

Ancak bu uygulama tasarının yukarıda yer verdiğimiz geçici 19.maddesinin son fıkrası karşısında tereddüt yaratmaktadır. Anılan düzenlemeye göre topluluk sigortasına tabi olanlardan isteyenler, tasarının yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde verecekleri dilekçe ile topluluk sigortasından ayrılarak isteğe bağlı sigortaya devam edebileceklerdir. Bu durum karşısında örneğin daha önce topluluk sigortasına tabi olan bir avukat isteğe bağlı sigortalılığa geçebilecek buna karşın tasarının yasalastırması sonrası çalışmaya başlayan yeni avukat “4/b” kapsamında değerlendirilirse zorunlu sigortalı olmak durumunda kalacaktır. Yani bağımsız çalışan avukatlardan biri isteğe bağlı iken, diğeri zorunlu sigortalı olmak durumunda kalabilecektir.

5. Bankalar, Sigorta Şirketleri, Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsaların Oluşturduğu Sandıkların Sigortalıları

Yürürlükteki sosyal güvenlik sistemimizde Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20.maddesinde düzenlenen sandıkların durumu tasarının geçici 3.maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, geçici 20. madde kapsamındaki bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personeli için kurulmuş bulunan sandıkların iştirakçileriyle, malûllük, yaşlılık, ölüm sigortasından aylık veya gelir alanları ve bunların hak sahipleri, herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kanun (tasarı) kapsamına alınmışlardır. Bu işlem kanunun (tasarının) yayımı tarihinden itibaren iki yıl içinde sandıkların Sosyal Güvenlik Kurumuna devri ile gerçekleştirilecektir. Devir tarihi itibarıyla sandık iştirakçileri tasarının “4/a” bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır.

Aynı düzenlemeye göre, devre esas olmak üzere Bakanlık, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Kurum ve devralınacak sandığı temsilen birer üyenin katılımıyla oluşturulacak komisyonca, her bir sandık için sandıktan ayrılan iştirakçiler de dahil olmak üzere, devir tarihi itibarıyla devredilen kişilerle ilgili olarak 506 sayılı kanun ve bu kanun kapsamındaki sandık yükümlülüğünün peşin değeri belirlenecektir. Peşin değer aktüeryal hesabında kullanılacak teknik faiz oranı, en uzun vadeli hazine borçlanma senedi faiz oranı dikkate alınarak reel olarak belirlenecektir. Belirlenen peşin değer, yedi yıl içinde yıllık eşit taksitlerle her yıl için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak bir önceki yıla ait Yeni Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin yıllık ortalama faizi üzerinden sandıklardan ve bu sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluşlardan müteselsilen kurumca bu kanun (tasarı) hükümlerine göre tahsil edilecektir.

Sandıkların Sosyal Güvenlik Kurumuna devri tamamlanıncaya kadar, sandık iştirakçilerine sağlanan sosyal sigorta yardımları ile iştirakçilerin primlerinin tahsiline bu kanun (tasarı) hükümlerine göre sandıklarca devam edilecektir. Devir sonrasında sandıklar, bu kanun (tasarı) ve 506 sayılı kanunun öngördüğü sigorta yardımlarının üzerinde sağladıkları sigorta yardımlarına devam edebilirler.

Devralınan iştirakçilerin hizmet yılları ve primleri ödemek veya ödenmiş olmak suretiyle bu kanuna (tasarıya) göre emsallerine uygun olarak intibaklarının yapılması da dahil olmak üzere, bu maddenin uygulamasına ilişkin usûl ve esaslar, sandıkların faaliyet gösterdikleri sektörler itibarıyla ayrı ayrı olmak üzere, temsil edildikleri en fazla üyeye sahip meslek kuruluşlarınca seçilen birer üyenin ve Bakanlık, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Kurumca görevlendirilen birer üyenin katılacağı komisyonca müştereken belirlenecektir (geç.3).

Bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personeli için kurulmuş bulunan sandıkların Sosyal Güvenlik Kurumuna devrinin temelinde de tek çatıyı sağlama çabası yatmaktadır. Nitekim hükmün gerekçesinde, getirilen düzenlemeyle ne amaçlandığı ortaya konmuştur. Buna göre anılan düzenlemeyle, sosyal güvenlik hak ve yükümlülüklerinde norm birliğinin sağlanması, sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanması ilkesi ile mevcut aktüerya yapılarının giderek yükümlülüklerini karşılayamaz hale gelerek, ilgili oldukları banka veya sigorta şirketlerinin finansman yapılarını da olumsuz etkileyeceği gözönüne alınarak, tüzel kişilikleri sona erdirilmeksizin, geçici 20. maddesine göre kurulmuş bulunan sandık iştirakçilerinin ve bunların hak sahiplerinin hak ve yükümlülükleri ile birlikte devralınması, bu madde uyarınca belirlenen sandık

yükümlülüklerinin sandık iştirakçilerini istihdam eden kurumlardan tahsili öngörülmektedir.

6. Genel Sağlık Sigortalısı

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısına göre, sağlık hizmetleriyle diğer haklardan yararlanmak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak olduğu kadar, kurum için de bu hizmet bir yükümlülüktür (m. 86/I). Getirilen düzenlemeyle, sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan genel sağlık sigortalısı yanında, bakmakla yükümlü olduğu kişiler de yararlandırılmaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişiler doğrudan değil, bağlı sigortalı olarak kapsamda yer almaktadırlar⁶⁷. Mevcut tasarıdan önceki Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının 7.maddesinde sağlık yardımlarından yararlanacak kişiler belirtilirken, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişiler de sayılmıştır. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısında böyle bir hükme yer verilmemiş olsa da, tasarının 86.maddesi karşısında, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sigortalıya bağlı olarak, yani genel sağlık sigortalısı sayılmaksızın, sağlık yardımlarından yararlanabilecekleri açıkça ifade edilmiştir.

Tasarının 86.maddesinde, sunulacak sağlık hizmetleri ve diğer haklar ile kişilerden alınan primlerin tutarı arasında ilişki kurulamayacağı belirtilmiştir. Kanımızca bu düzenlemeyle, yapılacak sağlık yardımlarının düzeyinin, toplanan primlerden bağımsız olarak belirleneceği ifade edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu hüküm, tasarının 87.maddesine ilişkin gerekçede yer verilen ifadelerle çelişmektedir. Gerekçede şu açıklamalara yer verilmektedir "...Sistemin sürdürülebilirliği açısından genel sağlık sigortası kapsamında sağlanacak sağlık ve sağlıkla ilişkili hizmetler ile bu hizmetlerin sağlanması için sigortalılardan alınması gereken prim miktarı arasında paralellik kurulması zorunludur. Bu kapsamda sağlanan sağlık hizmetlerinin sınırsız arttırılması ve genişletilmesi doğal olarak aktüeryal prim miktarının da yükseltilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle, uluslararası sosyal sigorta uygulamalarında da olduğu gibi, bedeli karşılanacak sağlık hizmetlerinin toplumsal faydayı ve sürdürülebilirliğini önceleyen bir yaklaşım ile düzenlenmesi gerekmektedir..." Kanımızca, bir sigorta kurumunun aktüeryal dengeye özen göstermesi doğaldır. Ancak, yasal metinde yer verilen ifade ile gerekçedeki anlayışın yarattığı çelişkinin giderilmesi gerekmektedir.

Tasarının genel sağlık sigortasını düzenleyen bölümünde, bu sigortadan yararlanabilecek olanlar genel sağlık sigortalısı olarak adlandırılmış ve kapsama alınanlar tek tek sayılmıştır (m.84). Bunların ilk grubunu, tasarının 4. ve 5. maddelerinde belirtilen zorunlu sigortalılar oluşturmaktadır.

⁶⁷ *Ali Nazım Sözer*, Genel Sağlık Sigortası Kimin Yararına, Mercek, Ocak 2005, 25.

Türkiye’de yerleşik olmak şartıyla bu sigortalılar aynı zamanda genel sağlık sigortalısı sayılmıştır. Ancak tasarının, 4 ve 5. madde kapsamı dışında kaldığı halde genel sağlık sigortalısı saydığı kesimler de bulunmaktadır. Buna göre, 18.6.1992 tarihli ve 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun kapsamında yeşil kart verilen kişiler; vatansızlar ve sığınmacılar; 1.7.1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler; 24.2.1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler; 28.5.1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler; 3.11.1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler; 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler; 5434 sayılı kanuna göre vazife malûllüğü aylığı alan er, erbaş ve sivil görevliler de genel sağlık sigortalısıdır.

Tasarının 86. maddesi, yukarıda sayılanlar dışında yerleşim yeri Türkiye olmayan Türk vatandaşları ile oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye’de bir yıldan fazla süreyle yerleşen kişileri, 25.8.1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu gereğince işsizlik ödeneğinden yararlandırılan kişilerle, gelir veya aylık alanları da genel sağlık sigortalısı saymıştır.

Tasarının genel sağlık sigortalılarını belirleyen 84.maddesi anlaşılması zor bir ifadeye sahiptir. Gerçekten de anılan (f) bendi, “...(a), (b), (c), (d) ve (e) bentlerinde belirtilenler dışında kalan kişiler, genel sağlık sigortalısı sayılmaktadır...” hükmü ile yukarıda yer verdiğimiz kişiler dışında kalanların da genel sağlık sigortalısı sayılacağını belirtmektedir. Bu ifade şekli ile (f) bendine kimlerin gireceğini anlamak kolaylıkla mümkün olamamaktadır. Genel sağlık sigortasının herkes için zorunlu olacağından hareket edildiğinde (f) bendinin, zorunlu ya da isteğe bağlı sigortalı olmayan, yukarıda belirtilen özel durumlara girmeyen ancak gelir düzeyi de düşük olmayan kimseleri ifade ettiği sonucuna varılmaktadır. Bir başka deyişle tasarı, gelir düzeyi itibarıyla sosyal güvenceden hiçbir beklentisi olmayan, oradan gelecek sosyal yardımlara ihtiyaç duymayanları da genel sağlık sigortasına dahil ederek prim geliri sağlamaya çalışmaktadır.

Tasarının 5. madde ile 6. maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (f), (g), (h), (ı), (i) ve (j) bentlerinde sayılanların durumları, öncelikle genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığı, daha sonra da bu maddenin birinci fıkrası hükümleri gereği genel sağlık sigortalısı olup olmadığı dikkate alınarak tespit edilecektir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının 6. maddenin birinci fıkrasının (d) bendi kapsamında olanların tedavi giderleri 4.1.1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu hükümlerine göre karşılanmaya devam edilir. Tasarının 6. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde sayılanlar ise genel sağlık sigortalısı sayılmamaktadırlar.

Yukarıda belirtilen (c) ve (f) bentlerinin uygulanmasında evli olanlar için, karı veya kocadan hangisinin bu maddeye göre genel sağlık sigortalısı, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağının tespiti kendi tercihlerine bırakılmıştır.

*****